

S.A.W.

JUBILEUM

1906 - 2006

VERSLAG VAN DE ACADEMISCHE ZITTING OP 24 NOVEMBER 2006

*“SOBERHEID IS MEER
DAN ALLEEN MAAR MINDER”*

S.A.W.

STUDIE-EN ACTIECENTRUM VOOR
MAATSCHAPPELIJKE WELZIJNSZORG
V.Z.W.

VOORHEEN SOBRIETAS- ANTWERPEN

100 jaar dienstbetoon

© RIK DAZE

Ere-comité

Mgr. Paul Van den Berghe, bisschop van Antwerpen
Prof. dr. Francis Van Loon, rector Universiteit Antwerpen
Mevr. Mia De Schamphelaere, senator
Dhr. Bert Claerhout, hoofdredacteur van "Tertio"
Dhr. Marc Wellens, gedeputeerde - provinciebestuur Antwerpen

Werkgroep : voorbereiding academische zitting

Dhr. Eric Coene , ambtenaar
Dr. Jan Cootjans, psychiater
Dhr. Paul Ooms, gedelegeerd bestuurder
Dhr. Marcel Pira, publicist
Dr. Pieter Roosen, psychiater
Prof. dr. Johan Van der Vloet, projectleider
Dr. Wim Van Dessel, huisarts, voorzitter

Programma

van de academische zitting

Vrijdag 24 november 2006

*in het auditorium van het Provinciehuis te Antwerpen,
Koningin Elisabethlei 22, Antwerpen - Aanvang 17u.*

Soberheid is meer dan alleen maar minder

Sobriëtas ontstond naar aanleiding van het drankmisbruik bij de arbeidersklasse, onder impuls van de Nederlandse priester Mgr. Alphons Ariëns, die mede aan de wieg stond van de christendemocratie in Nederland. Ongeveer gelijktijdig ging Sobriëtas ook in Vlaanderen van start. De beweging werd in de sociale geschiedenis van die tijd zeer belangrijk en heel wat bekende personen speelden er een rol in. Ze zocht naar een toekomstgerichte manier van leven voor de lagere klassen, maar breidde zich ook uit in allerlei initiatieven.

Ondertussen werden de doelstellingen en activiteiten aangepast aan de noden van onze tijd.

Het S.A.W. is actief op het vlak van studie en vorming, ondermeer inzake ethiek en zingeving in de hulpverlening.

Moderator: Prof.dr. Johan Van der Vloet

Inleiding

door de Heer dr. Wim Van Dessel - Voorzitter SAW

Historische terugblik op Sobriëtas:

het ontstaan en de rol van de beweging in de sociale geschiedenis

door Prof.dr. Peter Nissen - Radboud Universiteit Nijmegen

De psychospirituele betekenis van soberheid

door Eerw. Broeder dr. René Stockman - Generale overste - Broeders van Liefde

---

Soberheid en de hedendaagse Vlaamse samenleving: een politiek perspectief

door de Heer Yves Leterme - Vlaams minister-president

Hoe soberheid concreet kan werken: getuigenis

door Mevrouw Hilde Barones Kieboom - voorzitter St.-Egidiusbeweging

---

Aansluitend receptie

Muzikale omlijsting door pianist, componist en dirigent, François Glorieux aan de vleugelpiano
Minirecital op thema's van Mozart Wolfgang Amadeus en improvisaties op werken van beroemde componisten.

© RIK DAZE

© RIK DAZE

© JULES BREUGELMANS

Dames en heren,

Wij vieren honderd jaar Sobriëtas, naar een letterlijke vertaling uit het woordenboek: nuchterheid. Gelet op de maatschappelijke evolutie hebben we het in een bredere context vertaald als 'soberheid'. Een van de omschrijvingen van dit begrip zouden we als volgt kunnen formuleren: *zich bewust worden van alle materiële overvloed die de onze is en daarvan vrijwillig afstand nemen.*

Feesten om honderd jaar soberheid is misschien een beetje gek of alleszins merkwaardig. Niettemin hebben vooraanstaande gezagsdragers hun medewerking willen verlenen aan deze viering: wij danken Mgr. Paul Van den Berghe, bisschop van Antwerpen; mevrouw Hilde Barones Kieboom, voorzitter van de St.-Egidiusbeweging; Vlaams minister-president Yves Leterme; Eerwaarde Broeder en prof. dr. René Stockman, Generale Overste van de Broeders van Liefde en prof. dr. Peter Nissen van de Radbouduniversiteit Nijmegen. We danken ook u allen om uw aanwezigheid. Namens het Studie- en actiecentrum voor Maatschappelijke Welzijnszorg, het S.A.W., hartelijk welkom!

Sobriëtas ontstond uit noden die te maken hadden met drankverslaving. Nadien gevolgd door gok-, eet-, genot-, televisie- en de aanzwellende drugsverslaving. We naderen stilaan het stadium waar wij drugs, drogmiddelen, mogen gaan nemen om eeuwig te slapen en zo eeuwig te rusten. Het lijkt wel een collectieve vlucht waaraan de mens niet kan ontkomen. Het rijke Noorden vlucht, maar waarheen? Ook het arme Zuiden vlucht uit ontbering naar dat Noorden, waar men wel veel maar nooit genoeg heeft. Het is een

migratietransfer van een land van zijn of niet-zijn naar een land van hebben of niet genoeg hebben. Een menselijke zoek- en ballingschapstocht naar thuiskomen in geborgenheid en zorg. Is Sobriëtas, soberheid, een levenswijze op zoek naar de kern van alle geborgenheid? Mogen wij de pretentie hebben om een volledige wegekaart, een GPS aan te bieden? Neen, laten we zelf sober blijven en Sobriëtas meegeven als steun voor onderweg, waarbij we zelf een eindje meelopen, begeleiden.

Sobriëtas bood toevlucht vanuit een christelijke inspiratie. Dat is niet meer zo vanzelfsprekend in een tijd waarin de drie monotheïstische godsdiensten in het plaaghoekje schijnen te staan op de speelplaats van de huidige samenleving.

Alvorens het woord te verlenen aan moderator prof. dr. Johan Van der Vloet, wil ik tot besluit van deze inleiding citeren uit een boek 'Ontdek de vrede in je hart' van Tik Nog Hahn, een Viëtnamees monnik die de oorlog in Viëtnam meemaakte: *'Ware toevlucht zoeken moet men leren. Toevlucht zoeken is geen vlucht, het is een daad van bescherming en zich openen. Als dat waarin wij nu een toevlucht zoeken - werk, eten, materieel gerief, televisie - ons afsluit van onze eigen gevoelens, van onze familie en van de mensen om ons heen, is het geen échte toevlucht. We zonderen ons dan af, begaan geweld in de vorm van uitsluiting. Geluk schuilt in het vinden van de innerlijke vrede.'*

Mag ik u namens het S.A.W bij het naderen van de jaarwisseling deze innerlijke vrede toewensen.

**Dokter Wim Van Dessel,
voorzitter van het S.A.W.**

© RIK DAZE

© JULES BREUGELMANS

Prof. dr. Msc. Johan Van der Vloet
diaken van het bisdom Mechelen-Brussel
Theoloog - godsdienstpedagoog - psycholoog
Directeur Interdiocesaan Hoger Instituut
voor Godsdienstpedagogie Resonare
Directeur catechistenopleiding Kairos
Nationaal directeur catechese
Nederlandse Kerkprovincie
Auteur van diverse publicaties, ondermeer op
voorstel van de Nederlandse en Vlaamse bis-
schoppen, de brochure “Katholieken -
Wat ze geloven” - 2006 -
Eveneens in 2006 het boek
“De vruchtbare leegte -
Zinvol omgaan met angst”.

© JULES BREUGELMANS

Een rijk verleden ... een nieuwe toekomst. Een betere samenvatting schiet mij niet te binnen wanneer ik de geschiedenis en de evolutie van Sobriëtas naar SAW overschouwde.

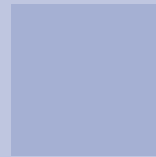
Ontstaan uit de bekommernis om het welzijn van mensen, is Sobriëtas geëvolueerd naar een denktank over welzijn in onze samenleving vanuit christelijk perspectief.

Het is opvallend hoe wij in de jaren zestig een enorme welvaart zijn beginnen ontwikkelen, maar hoe reeds in de zeventiger jaren de roep om welzijn steeds sterker werd. Net in die periode wisselde Sobriëtas van naam en werden haar doelstellingen bijgesteld. Welvaart is weliswaar een voorwaarde voor welzijn, maar ze gaan niet noodzakelijk samen. Men spreekt vandaag niet om niet van “welvaartsziekten”, die op fysiek vlak vaak het gevolg zijn van een onmatigheid in het gebruik van onze welvaart. Maar ook de psychische klachten nemen niet af, integendeel. Het is alsof onze welvaart een bedreiging vormt voor onze geestelijke gezondheid. Daar komt nog de milieuproblematiek bij, die de laatste tijd in al zijn dramatic op de voorgrond treedt en die eveneens met onze “zucht” naar welvaart te maken heeft. Het woordje “zucht” - volgens Van Dale “een overdreven begeerte”- is in deze context wel op zijn plaats! Sobriëtas ontstond naar aanleiding van het alcoholisme van vele arbeiders in de industrie, die de welvaart voor anderen moesten scheppen maar er zelf aan stuk gingen. Onze sociale verhoudingen en de verdeling van de rijkdom zijn erop vooruitgegaan, maar we leven ook vandaag met vele verslavingen die ons op den duur zuur opbreken. De rush naar welvaart is doorgeslagen en dreigt, als we ze niet in de hand houden, het welzijn te bedreigen.

Het christelijk geloof is een boodschap die gericht is op het welzijn van de mensen. ‘God weet dat gij dit alles (kleren, voedsel, onderdak...) nodig hebt. Maar zoekt het Rijk Gods en de rest zal U gegeven worden’, zo stelt Jezus erg pertinent in het evangelie van Matteus. Welzijn en welvaart gaan er samen, houden elkaar in evenwicht. Het domein van het spirituele en het materiële zijn elkaars partners. Maar om dit spirituele te behouden, om dit evenwicht te vinden, is er in ons welvaartszoeken een vorm van ascese nodig, een vorm van soberheid. Het is niet toevallig dat het 100-jarig jubileum van Sobriëtas/SAW in het teken staat van deze soberheid. Op diverse domeinen: politiek, spiritueel en psychologisch is soberheid een grote uitdaging, waarvoor alle burgers van deze “welvaartsstaat” staan. De vraag hoe we met deze uitdaging omgaan is wezenlijk voor onze toekomst.

Het SAW wil vanuit zijn honderdjarige dynamiek haar eigen bijdrage tot dit welzijnsdebat voeren en is er vanuit haar wortels zelf van overtuigd, dat het christelijk geloof hierin een leidraad en rijke bron van reflectie kan zijn.

Prof.dr. MSc. J. Van der Vloet
Projectleider.

© RIK DAZE

Prof. dr. Peter Nissen
Decaan Faculteit der Theologie
Hoogleraar Kerkgeschiedenis
Radboud Universiteit, Nijmegen

Historische terugblik op Sobriëtas: het ontstaan en de rol van de beweging in de sociale geschiedenis.

Prof.dr. Peter J.A. Nissen doceert aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Aan de Faculteit Theologie fungeert hij er als decaan, met kerkgeschiedenis als leeropdracht. Hij onderzoekt de geschiedenis van het christendom, met bijzondere aandacht voor de geschiedenis van de R.-K. Kerk. Hij publiceert o.a. rijkelijk over de relatie van het christendom en het katholicisme met andere godsdiensten en confessies, over het middeleeuwse christendom en de radicale reformatie. Ook over de relatie tussen religiositeit en cultuur, met name de volkscultuur en de literatuur. Hij opent een visie op de kerkelijke ontwikkelingen, met name die van het Vaticaan.

Prof. dr. Nissen beschikt over het vermogen om over het verleden, ontdaan van allerlei nutteloze uitwassen, een begrijpelijk profiel op te roepen. In een overzichtelijk en bevattelijk geheel duidt hij de objectieve gegevens in hun ware oorsprong en evoluerende gestalte, waardoor hij de juiste context van zijn professionele opdracht bereikt. Zijn kijk op de boeiende en vaak ingewikkelde geschiedenis van Sobriëtas/S.A.W., zowel die van de intentieverklaringen als die van de veldwerking, bewijst andermaal zijn gezaghebbende faam.

Historische terugblik op Sobriëtas:

Het ontstaan en de rol van de beweging in de sociale geschiedenis

Uw instelling, die momenteel dienstbaar is onder de naam Studie- en Actiecentrum voor Maatschappelijke Welzijnszorg, viert dit jaar haar honderdjarig bestaan. Dat is een eerbiedwaardige leeftijd voor dit ondermaanse, ook voor organisaties, al hebben die doorgaans wel de drang zichzelf in stand te houden. De honderdste verjaardag is het gedenken waard. Dat doen we dan ook vandaag, en aan mij is de eervolle uitnodiging gedaan om terug te blikken naar de beginperiode, naar de katholieke matigheidsbeweging Sobriëtas. Want uit de in 1906 opgerichte Federatie der Katholieke Matigheidsbonden der Provincie Antwerpen, later omgedoopt in 'Federatie Sobriëtas', is in 1971 het S.A.W. voortgekomen. Wat bewoog de pioniers van de katholieke matigheidsbeweging, wat motiveerde hen, wat was de motor achter de katholieke drankbestrijding, en wat heeft zij met maatschappelijk welzijn te maken? Dat zijn de vragen die ons bezig zullen houden.

Laat mij beginnen met u gerust te stellen. In 1995 mocht ik in Amersfoort de Nederlandse rooms-katholieke Matigheidsbeweging Sobriëtas toespreken bij haar honderdjarig bestaan en nu, elf jaar later, de nazaten van de Antwerpse zusterorganisatie. Maar ik zal mij niet laten verleiden tot de voor de hand liggende flauwiteit dat Vlaanderen dus elf jaar achterloopt op Nederland. Het tegendeel is namelijk waar. Om te beginnen is 1906 niet het beginjaar van de katholieke matigheidsbeweging in Antwerpen. Er bestonden immers al initiatieven op dit vlak. Wat in 1906 gebeurde, was dat deze initiatieven, om precies te zijn op 26 december, tweede kerstdag dus, werden samengevoegd, op instigatie van de katholieke organisator Georges de Hasque, 'mijnheer Georges', vooral bekend als de oprichter van de katholieke scouting in Vlaanderen. 1906 is niet het

beginpunt van de katholieke matigheidsbeweging in Antwerpen, of in ruimere zin in Vlaanderen, maar een markeringspunt in de organisatorische vormgeving van die beweging.

Sterker nog, toen in 1895 de sociaal bewogen priester Alphons Ariëns onder de industriearbeiders van Twente begon met een rooms-katholieke beweging voor drankbestrijding, was die beweging op lokaal, regionaal en diocesaan vlak in Vlaanderen al een aantal jaren actief. Vlaanderen gaf dus het voorbeeld aan Nederland. Het was zelfs hier in Vlaanderen, ja zelfs precies hier in Antwerpen, dat Ariëns het idee opdeed om een katholieke beweging tegen drankmisbruik op te bouwen. In het najaar van 1894 bezocht hij namelijk met enkele leden van de in 1889 door hem opgerichte Twentsche Fabrieksarbeidersbond een sociaal congres in Antwerpen, het congres van de Belgische Volksbond. Een van de afdelingen van dat congres was gewijd aan het thema 'Matigheid'. Ariëns stuurde de jonge arbeider Jozef Probst, die thuis had meegemaakt tot welke ellende drankmisbruik kon leiden, naar die afdeling, en Jozef nam vandaar de ideeën én de statuten voor een katholieke matigheidsbeweging mee. Ariëns zelf kwam tijdens het congres in contact met pater Calmeyn, een van de initiatiefnemers van wat, als ik het goed zie, de eerste Vlaamse katholieke drankbestrijdingsorganisatie was: de Brugsche Onthoudersbond. Deze was al een vijftal jaren actief en had juist in 1894 een boekje gepubliceerd over de kwalijke gevolgen van het alcoholisme: *Voordracht over de onthouding of de anti-alcoholische beweging in België*. Ariëns nam dat boekje mee uit Antwerpen; het werd de eerste publicatie die hij las over de sociale aspecten van het drankmisbruik. Alphons Ariëns heeft ook nooit geschroomd toe te geven dat de inspiratie voor zijn katholieke matigheidsbeweging uit

Vlaanderen kwam. Toen hij in september 1905, tien jaar na de oprichting van Sobriëtas, op een congres in Luik sprak, noemde hij daar zijn eigen organisatie dankbaar 'een Vlaamse kolonie'.

De Brugsche Onthoudersbond was ontsproten aan een initiatief van de kapucijnen. Zij zouden ook elders grote voortrekkers zijn in de katholieke drankbestrijding en de matigheidsbeweging, en dat is vanuit hun franciscaanse spiritualiteit en hun traditie van pastorale zorg voor de kansarmen ook alleszins te begrijpen. Vanuit die bronnen namelijk, en niet vanuit een burgerlijke zorg over de morele gevolgen van alcoholgebruik, kwam hun inzet voor de drankbestrijding voort. Ook in Nederland, bijvoorbeeld in het overwegend katholieke Noord-Brabant, speelden kapucijnen een belangrijke rol in de drankbestrijding, met pater Ildefonsus van Gouda (Ildefonsus Kraan) voorop, een kapucijn van wie Alphons Ariëns trouwens meer last dan steun heeft gehad, vooral omdat de twee karakters elkaar niet lagen. Pater Ildefonsus was in zijn opstelling tegenover alcoholgebruik namelijk zo fanatiek dat hij de bijnaam 'de waterpater' kreeg, en bij Ariëns heeft het nooit gegaan om geheelonthouding, maar om het bestrijden van alcoholmisbruik. Pater Ildefonsus was in Antwerpen geen onbekende; in 1927 was hij er gastspreker tijdens het elfde Sobriëtascongres. Zoals in West-Vlaanderen kapucijnen het voortouw namen in de matigheidsbeweging, zo gebeurde dat in Limburg door een door wereldheren, onder wie kanunnik Leo Senden, begeleide beweging, het Sint-Jansgenootschap, dat vanaf 1889 een eigen weekblad uitgaf, *De Schildwacht*, vanaf 1892 voortgezet als de *Sint-Jansbode*. In dat blad werd ook aandacht gevraagd voor de ellende die uit alcoholmisbruik voortkwam en werd gepleit voor matigheid.

Hier in Antwerpen was de opbouw van een katho-

lieke matigheidsbeweging vooral de verdienste van de dominicanen, die zich in 1905 in de Milisstraat vestigden en van daaruit goed tien jaar later verhuisden naar hun nieuwe klooster in de Ploegstraat, dat een bekend centrum van dominicaanse activiteiten in Vlaanderen werd. De voortrekker van de matigheidsbeweging onder de Antwerpse dominicanen was pater Louis Van den Bogaert. Hij werd de initiatiefnemer tot de Federatie van Katholieke Anti-alcoholische bonden van België, van het tijdschrift *Hooger Op*, dat vanaf 1916 werd uitgegeven, en van het tijdschrift *Sobriëtas*. De genoemde Federatie werd in 1928 omgezet in de vzw Sobriëtas, een vrij losse federatie van lokale en provinciale verenigingen op het gebied van de katholieke matigheids- en onthoudingsbeweging. Het was ook pater Van den Bogaert die in augustus 1917 in Antwerpen de eerste drankbestrijdingsweek organiseerde, die doorgang vond in het Sint-Jan Berchmanscollege. Van den Bogaert inspireerde andere geestelijken, zoals pater dr. P.J. Vullings m.s.c., die in 1911 proost werd van de Antwerpse federatie. Vullings was trouwens Nederlander van afkomst en had zo ongetwijfeld het werk van dr. Alphons Ariëns al leren kennen. Een bericht in de *Gazet van Antwerpen* van 13 april 1926, geschreven bij gelegenheid van het vertrek van pater Vullings – die immers missionaris van het Heilig Hart was – naar de missie in Kongo, stelt hem trouwens voor als de eigenlijke stichter van Sobriëtas in Antwerpen, en niet pater Van den Bogaert; de laatste kwam hem 'later ter hulp'.

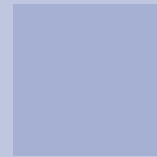
Zoals de inspiratie voor de katholieke matigheidsbeweging in Nederland uit Vlaanderen kwam, zo leverde Ariëns op zijn beurt vanuit Nederland het voorbeeld voor de organisatie ervan. Op dit vlak was Nederland Vlaanderen inderdaad voor.

Nederlandse katholieken zijn trouwens altijd al goed geweest in organiseren, zo merkte ook de Poolse theologiestudent Karol Wojtyla op toen hij, als student in Rome, in de zomer van 1947 een reis door Frankrijk, België en Nederland maakte. In Nederland kwam een landelijk federatief verband voor de katholieke drankbestrijding al tot stand in 1898, tijdens het Nationale R.K. Drankbestrijdingscongres, dat toen op 9 en 10 oktober in Utrecht plaatsvond, en dat behalve door vijftienhonderd anderen, ook werd bijgewoond door de aartsbisschop van Utrecht, Henricus van de Wetering, die als erevoorzitter van het congres optrad. Overigens hadden de katholieke drankbestrijders zich vóór het congres wel terdege vergewist van de instemming van de Nederlandse bisschoppen met hun onderneming. Dat was nog even spannend geweest, want vooral de behoudende Haarlemse bisschop Bottemanne, onder wiens bewind het provincialisme in het randstaddiocees hoogtij vierde, had in de eerste jaren na 1895 de stichting van afdelingen van Ariëns' matigheidsbeweging in zijn bisdom tegengehouden, met als motivering – naar men zegt – dat in zijn bisdom nog nooit een dronken priester aan het altaar was gezien. Maar ook Bottemanne ging overstag, en zo kon in Nederland al in 1899, een jaar na het Utrechtse congres, de Vereniging Sobriëtas worden opgericht, als een nationale bond waarbij de plaatselijke verenigingen zich rechtstreeks als afdeling aansloten. In 1904 werd die structuur gewijzigd, doordat Sobriëtas werd omgevormd tot een federatie van diocesane bonden: de lokale afdelingen waren nu voortaan niet meer rechtstreeks, maar via hun diocesane bond aangesloten bij Sobriëtas. Dat was een andere vorm dan die welke in Vlaanderen uiteindelijk gekozen werd voor de landelijke katholieke federatie van drankbestrij-

dingsorganisaties. In Vlaanderen ontbrak namelijk de diocesane tussenschakel, die op last van de bisschoppen in de Nederlandse federatie van Sobriëtas in 1904 werd ingevoegd. Als ik het goed zie, heeft dat te maken met het feit dat het diocesane particularisme in Nederland groter is dan in Vlaanderen, ik vrees zelfs tot op de dag van vandaag, waardoor landelijke katholieke initiatieven soms moeten wijken voor diocesane.

Ook in Nederland heette Sobriëtas trouwens niet onmiddellijk Sobriëtas. Het eerste katholieke matigheidsgenootschap dat later in Sobriëtas zou opgaan, ontstond doordat drie jongemannen op 15 februari 1885 bij de pastorie van Alphons Ariëns aanklopten. Onder hen was Jozef Probst, die in het vorige najaar met Ariëns mee was geweest naar het congres van de Volksbond in Antwerpen. Die drie jongemannen kwamen hun kapelaan feliciteren met zijn twaalfeneenhalfjarig priesterfeest en boden hem als geschenk hun voornemen aan om zich voortaan te onthouden van alcoholische dranken. Jozef Probst had de Antwerpse statuten bij zich. Ariëns dankte de jongemannen voor het offer dat zij hem wilden aanbieden en als dank kregen zij een goede sigaar; dat mocht wel. Twee dagen later werd het eerste Matigheidsgenootschap in Enschede gesticht, met meteen twintig leden. En enkele maanden

later, op 26 mei, kreeg het ook een naam: het Kruisverbond. Die naam was ontleend aan, of liever gezegd zelfs een letterlijke vertaling van de naam van het Engelse voorbeeld van Sobriëtas, the League of the Cross. Het Kruisverbond groeide snel: tegen het eind van 1895 waren er al acht plaatselijke afdelingen, in 1896 21, en toen in 1898 het landelijke congres in Utrecht plaatsvond, waren er al 35 afdelingen.

De groei van Sobriëtas in Nederland bleef stormachtig. In 1903 passeerde het aantal afdelingen het eerste honderdtal, in 1905 het tweede en in 1908 het derde. De groei zette door tot 1920: toen was kennelijk het verzadigingspunt bereikt. In de periode nam het ledental alleen nog maar af. Intussen was in 1916 in 's-Hertogenbosch een Centraal Bureau opgericht. De leiding daarvan werd toevertrouwd aan de Bossche kapelaan Simonis; er zijn dus in de Nederlandse kerkgeschiedenis méér belangrijke kapelaans met die naam geweest.

Ook voor het Vlaamse Sobriëtas is het spreken en optreden van Alphons Ariëns van grote betekenis geweest. Tijdens het Utrechtse congres van 1898 hield hij een rede onder de titel *De geesel der eeuw*. Deze werd meteen in een oplage van 30.000 exemplaren als brochure verspreid en heeft daarna in vele herdrukken nog in tienduizenden exemplaren aftrek gevonden in Nederland en Vlaanderen. Charles Ruijs de Beerenbrouck, de eerste rooms-katholieke minister-president van Nederland, noemde de rede vijftien jaar later nog steeds de 'grondwet' van de katholieke drankbestrijding. Waarom zag Alphons Ariëns, waarom zagen de Brugse kapucijnen, waarom zagen de Antwerpse dominicanen het alcoholisme als de geesel van hun tijd? Het antwoord op die vraag heeft te maken met de veranderde positie van het

alcoholgebruik in het maatschappelijk leven, en vooral met een veranderde waardering van het alcoholisme die daar het gevolg van is.

Drankmisbruik zal wel bestaan zo lang als er drank bestaat. Maar tot in de achttiende eeuw werd het enkel gezien als een individueel moreel probleem, en niet als een sociaal vraagstuk. Alcoholisme was het probleem van enkelingen, van sociale zonderlingen, van zielige gevallen, die in de categorie landlopers, schelmen en gauwdieven werden ondergebracht. En drankgebruik was natuurlijk niet identiek aan drankmisbruik. Allerlei min of meer officiële handelingen werden bekrachtigd met een glas bier, wijn of jenever: de keuze van nieuwe schepenen, het sluiten van een huur- of koopcontract, het ontvangen van een gast enzovoorts. Het drinken van alcohol was hecht verankerd in uiteenlopende sociale en culturele gedragspatronen. Drankgebruik verhoogde de sociabiliteit: wie alcohol dronk, was iemand; hij hoorde erbij. Drankgebruik gaf status. En dronkenschap droeg nog geen sociaal stigma. Niemand maakte zich zorgen over excessief drankgebruik. Een mens heeft het recht om dronken te worden, zo dacht men. In Engeland was tot in de achttiende eeuw 'to be as drunk as a lord' een staande uitdrukking. Zo dronken zijn als een heer, dat is nog eens iets anders dan zo zat zijn als een varken, als een wiel, als een patat of als een schop, of hoe je nog meer zat kunt zijn.

In de negentiende eeuw veranderde de omgang met alcohol, en van een individueel moreel probleem werd alcoholisme nu een sociaal en structureel probleem. Dat had alles te maken met de modernisering van de samenleving. De arbeidsdiscipline die vereist werd door de industrialisatie maakte van dronkenschap een probleem: een arbeider die door dronkenschap afwezig was of die op maandag of op de dag na een feestdag door

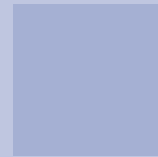
een forse kater maar langzaam op gang kwam, remde de productiviteit en vormde dus een probleem. De moderne organisatie van de arbeid verdroeg geen gezelligheid en ook niet de nawerking van gezelligheid.

Maar op een andere manier riep de moderne industriële samenleving het probleem van het alcoholisme, dat zij zo moeilijk kon tolereren, ook zelf op. Dat heeft te maken met de sociale ontredering die het gevolg was van de omstandigheden waarin veel industriearbeiders moesten leven. De negentiende eeuw was die van de opkomst van de fabrieken, van de trek van arbeiders naar de steden en van de aanleg van woonkazernes voor het industrieproletariaat. De arbeiders woonden er met hun gezinnen in kleine éénkamerwoningen, waar zij niet de leefruimte en de geborgenheid vonden die zij kenden van hun boerenwoningen in de dorpen. Zij raakten er ontworteld en ontrederd. En in die situatie was de gang naar de kroeg of de greep naar de jeneverkruik een vlucht, een poging om even de ellende van het dagelijkse leven te vergeten.

En precies van die sociale context waren de vroege katholieke drankbestrijders zich bewust. Zij zagen de relatie tussen de leefomstandigheden van de arbeidersgezinnen en het probleem van het drankmisbruik. De ijver van Sobriëtas en anderen keerde zich niet tegen het drankgebruik vanuit een oppervlakkig moralisme, maar vanuit een analyse van de maatschappelijke aspecten van het drankprobleem. Zij wilden er zich voor inspannen dat de arbeiders hun waardigheid konden behouden, hun zelfrespect, hun integriteit. Zij wilden de arbeider verheffen. Zo is de opkomst van de drankbestrijding verbonden met de opkomst van de moderne industriële samenleving. Drankbestrijdingsorganisaties verschenen dan ook het eerste daar waar de industriesteden

zich het eerste ontwikkelden, zoals in Engeland. Daar werd in 1828 de eerste organisatie van geheelonthouders opgericht, de 'Temperance Movement', die in de jaren dertig van de negentiende eeuw uitgroeide tot een brede beweging en die propageerde wat men 'teetotalism' ging noemen: het volledig afzien van gebruik van alcohol, behalve voor medisch gebruik. De herkomst van het woord 'teetotalism' is trouwens niet zeker. Gezegd wordt dat een der eerste leden, ene Dickie Turner, stotterde, en dat zo de naam is ontstaan. Minder waarschijnlijk is dat de naam wil aangeven dat leden van de beweging bij gezellige samenkomsten alleen maar thee ('tea' in plaats van 'tee') wilden drinken.

In katholieke kring kwamen de matigheidsbewegingen overigens pas later tot ontwikkeling. 'The League of the Cross', die in 1895 de naam gaf aan Ariëns' eerste Kruisverbond en ook aan het een jaar later door de Duitse kapelaan Joseph Neumann gestichte 'Katholisches Kreuzbündnis', werd pas in 1872, ruim vier decennia na de 'Temperance Movement', opgericht. Dat had alles te maken met het feit dat in katholieke kring de tolerantie tegenover alcoholgebruik groot was. Drinken was verbonden met gezelligheid, en dat werd in katholieke kring hoog gewaardeerd. Dat gold zeker voor de clerus. Die heeft zich lang verzet tegen een georganiseerde katholieke matigheidsbeweging. Pioniers als Alphons Ariëns, de kapucijnen van Brugge, pater dr. P.J. Vullings m.s.c. en de Antwerpse dominicaan Louis Van den Bogaert hebben in de kring van hun ambtsbroeders veel weerstand moeten overwinnen. De veelzijdige geleerde Gerard Brom, hoogleraar te Nijmegen, biograaf van Alphons Ariëns en zelf geheelonthouder, geeft in zijn tweedelige boek over Ariëns een beeld dat wellicht ook voor de feestvierende kerk van Vlaanderen van toepas-

sing is: 'Het was geen licht werk om de feestvierende Kerk van Nederland, die een zalig wijntje met een gezellige borrel afwisselde, te wapenen voor haar taak in de moderne wereld. Een gewezen seminarist werd vanzelfsprekend wijnhandelaar, om de pastorieën en parochies met veilige aanbeveling af te reizen. Flink meedrinken hoorde, onder de leus van Christelijke levensvreugde (de naam Roomse blijdschap was nog niet uitgevonden) of van hartelijke eenvoud, overal tot de goede toon.' Toen in 1881 de Tweede Kamer in Nederland een nieuwe drankwet behandelde, noemde de priester en politicus Schaepman, de grondlegger van de katholieke partij in Nederland, 'alcohol noodig voor ons hersen- en zenuwstelsel' en meldde hij dat hij de Nederlandse arbeider best wel een paar borrels per dag gunde, met als gevolg dat 'twee borrels tegelijk' in de volksmond in Nederland al snel de bijnaam 'een schaepmannetje' kregen.

Toch gingen op vele plaatsen in Nederland, in Vlaanderen en ook in andere landen priesters, kloosterlingen en vooral ook katholieke leken aan de slag om een levensstijl van matigheid te propageren. Zij zagen dat het drankprobleem niet met morele vermaningen was op te lossen, maar dat het een maatschappelijk probleem was dat ook om een maatschappelijke tegenbeweging vroeg. Die maatschappelijke tegenbeweging moest gericht zijn niet op burgerlijke gedragsdisciplineren, maar op sociale gerechtigheid. Alphons Ariëns is zich daar als een van de eersten van bewust geweest, en dat maakte hem in katholieke kring tot een profeet, een profeet overigens van wie het proces tot zaligverklaring nu, naar het schijnt, na vele decennia – het diocesane onderzoek startte al in 1958, dertig jaar na Ariëns' overlijden - in een beslissende fase is aanbeland.

Ariëns ontdekte, waarschijnlijk zonder zelf weet te hebben van de overeenkomst, wat Friedrich Engels in 1876 verwoordde in zijn pamflet *Preussischer Schnaps im deutschen Reichstag*, namelijk de samenhang tussen het drankprobleem en de levensomstandigheden van het industrieproletariaat.

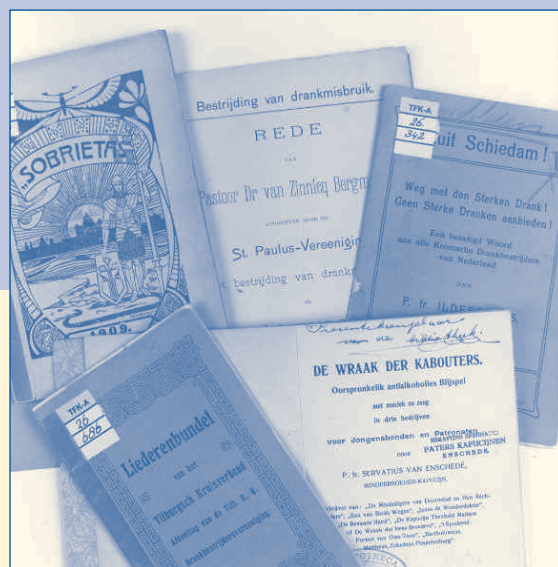
Het is duidelijk dat voor Ariëns en zijn medestanders het alcoholisme geen geïsoleerd moreel probleem was. Het drankgebruik was een probleem dat volgens hen vervlochten was met de levensomstandigheden van de arbeiders. Ariëns wilde, zoals zijn Vlaamse vrienden uit de matigheidsbeweging, de arbeiders emanciperen uit de structuren van onrechtvaardigheid waarin ze gevangen zaten, structuren die hen beletten om waardig te leven. Om die menselijke waardigheid ging het hen, en die moest tot uitdrukking komen in een levensstijl waarin de deugd van de matigheid, de temperantia of sobrietas, beoefend kon worden. En die levensstijl van de christen moest een vooruitwijzing zijn naar en een wegbereiding voor het Rijk van God.

In de activiteiten van de katholieke matigheidsbeweging werd het streven naar een de christen waardige levensstijl al snel verengd tot de praktijk van de geheelonthouding. Pas toen in Nederland de ledengroei van Sobrietas na 1920 stokte, kwam een bezinning op het streven van de beweging op gang en werd men zich opnieuw bewust van de bredere bedoeling die Ariëns had gehad. Dat bewustzijn leidde tot de zogenaamde Nieuwe Richting van Sobrietas. De discussie over die Nieuwe Richting verliep moeizaam en leidde tot een breuk tussen Sobrietas en enkele fanatieke katholieke drankbestrijders, zoals de eerder genoemde kapucijn Ildefonsus van Gouda, de 'waterpater'.

In Vlaanderen zien we een soortgelijke ontwikkeling vooral na de Tweede Wereldoorlog. Gedurende het Interbellum richtte Sobriëtas zich hier nog vooral op een geïsoleerde bestrijding van het alcoholisme en op de ‘redding der drankzuchtigen’. Dat gebeurde enerzijds door een moralistische benadering van het individu, met afschrikwekkende propaganda over de gevaren van de drankzucht, via conferenties, tijdschriften, prentjes, scheurkalenders, schoolschriftjes en wandkaarten, en anderzijds door een politieke benadering van de overheid, met de bedoeling om via de kostprijs van alcohol, de openingstijden van cafés en de verkrijgbaarheid van alcoholische dranken de mogelijkheid en aantrekkelijkheid van het alcoholgebruik te verkleinen. Het verbod op het verstrekken van alcoholhoudende dranken in openbare ruimten door de wet-Vandervelde uit 1919 is daar een gevolg van.

Na de Tweede Wereldoorlog zien we dat in Vlaanderen Sobriëtas zich nadrukkelijk ging richten op de maatschappelijke context van het drankmisbruik. Drankbestrijding werd verbreed tot aandacht voor de algemene verslavingsproblematiek. Sobriëtas ging participeren in de VAD, de Vereniging voor Alcohol- en Drugsproblemen. De activiteiten van Sobriëtas gingen zich richten op informatie en preventie, op vormingswerk, op bestrijding en genezing van verslaving. De naam van uw Studie- en Actiecentrum voor Maatschappelijke Welzijnszorg wijst eveneens op die brede benadering: het gaat daarbij om een verbreding van de inzet voor maatschappelijk welzijn, geestelijke gezondheid, opvoeding, vorming en hulpverlening, maar dat alles niet los van de relatie met een christelijke duiding en zingeving van het menselijk leven.

Wat ik mag hopen bij dit eeuwfeest, is dat toch ook het visioen van Alphons Ariëns en zijn tijdge-

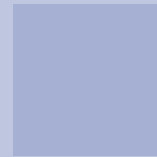

Prof. dr. Peter Nissen: 'In Nederland kwam een landelijk federatief verband voor de katholieke drankbestrijding al tot stand in 1898, tijdens het Nationale R.K. Drankbestrijdingscongres in Utrecht.'

noten levend mag blijven: een visioen waarin een levensstijl van soberheid verbonden is met een besef van menselijke waardigheid. Dat visioen mag ons leiden in onze omgang met anderen, ook en juist met de hulpbehoevende anderen, met mensen in psychische of mentale nood. Zij verdienen ons respect. Want waar respect betoond wordt aan de medemens, daar worden tekens opgericht van het komende Rijk van God, daar werken zendboden van dat komende Rijk. Zo'n zendbode, zo'n wegbereider was de Nederlandse priester Alphons Ariëns en waren zijn Vlaamse tijdgenoten die een eeuw geleden uw organisatie lieten ontstaan. Wij kunnen hen niet beter eren dan door hun visioen levend te laten worden, in onze harten en in ons handelen.

Peter Nissen

Deze voordracht is deels gebaseerd op een eerdere voordracht bij het eeuwfeest van Sobriëtas Nederland, die, voorzien van voetnoten, gepubliceerd is als: Peter Nissen, 'Sociale gerechtigheid en de deugd van matigheid aan het eind van de negentiende eeuw', in: *Stap terug. sprong vooruit. Matigheid, fundament van de toekomst* (Valkenswaard, 1995), 13-24. Voor gegevens over Vlaanderen, zie ondermeer Carine Dujardin, "Wat zullen wij drinken?" Erfgoed matigheidsbond Sobriëtas', in: *KADOC-Nieuwsbrief* 2004, nr. 11/12, 4-7. Voor enkele momentopnamen uit het honderdjarige S.A.W., voorheen Sobriëtas Antwerpen, zie de fraaie brochure *Een rijk verleden, een nieuwe toekomst. S.A.W. Jubileum 1906-2006*, samengesteld door Paul Ooms.

© RIK DAZE

Eerwaarde Broeder René Stockman
Dr. Maatschappelijke gezondheidszorg
Generale Overste van de Broeders van Liefde
Gastdocent diverse universiteiten

De psychospirituele betekenis van soberheid

Geboren te Assenede op 13 mei 1954. Humaniora aan het St-Laurentiusinstituut te Zelzate; graduaat verpleegkunde, Hoger Instituut voor Para-medische Beroepen, Gent; licentiaat medisch-sociale wetenschappen en ziekenhuisbeleid KUL; doctoraat maatschappelijke gezondheidszorg, KUL.

Lid en Generale Overste van de Congregatie van de Broeders van Liefde. Was achtereenvolgens directeur van het Instituut voor Psychiatrische Geneeskunde Guislain te Gent (sedert 1980); algemeen directeur Psychiatrisch Centrum Dr. Guislain te Gent (1982-1988); inspecteur van de psychiatrische instellingen en medisch-pedagogische instituten van de Broeders van Liefde (sedert 1988); directeur Vormingscentrum Guislain en Hogere Kaderschool van Congregationele Gezondheidsinstellingen (sedert 1984).

Broeder René Stockman is beheerder van diverse gezondheidsinstellingen en een gezaghebbend publicist in verschillende gespecialiseerde tijdschriften. Zijn publicaties 'Deontologie voor verpleegkundigen' (1984), 'De plaats van de religieuzen in de geestelijke gezondheidszorg' (1984) en 'De kerk en het verstoorde leven' (1988) zijn standaardwerken. Het gebed is voor Broeder René een belangrijke factor voor zijn gedreven inzet. In zijn richtinggevende conferenties krijgt zijn oprechte bekommernis voor een rechtvaardige aanpak van de problematiek van de mentale gehandicaptenzorg gestalte, geïnspireerd als ze is door christelijke normen en waarden.

De psychospirituele betekenis

van soberheid.

“Zalig de armen van geest, want aan hen behoort het Rijk der Hemelen” (Mt. 5, 3). Wanneer we deze zin uit de bergrede vertalen naar soberheid toe, zou deze als volgt kunnen luiden: *“Zalig zij die sober leven, want ze zullen het echte leven ontdekken, ontvangen; ze zullen ten volle leven”*. Want het echte, volle leven ontdekken, ontvangen is toch de droom van iedere mens; het is zichzelf vervuld weten als mens. Het is met deze gedachte dat we onze reflectie over de psychospirituele betekenis van soberheid willen aanvangen.

1. De mens die zichzelf wil vervullen.

Volgens Pascal zijn er drie wegen, dimensies, die de mens kan aanwenden om vervulling in zijn leven te vinden:

- de materiële en lichamelijke dimensie;
- de weg van het intellectuele;
- de bovennatuurlijke weg, gericht op heiligheid en genade.

Dit lijkt me een eenvoudig en interessant kader om over de mens en zijn streven naar vervulling na te denken.

De eerste laag of dimensie is deze van het materiële en lichamelijke. Het is een streven dat altijd gericht is op zichzelf, waarbij men de materiële goederen gebruikt om gelukkig te worden. Dit niveau heeft steeds met verrijking van zichzelf te maken en tegelijk met de verarming van de andere. Geld, materiële goederen worden geprivatiseerd om er genot van te hebben. Velen zitten op dit niveau vast en blijven dan ook bij deze dimensie zweren wanneer men hen vraagt waar hun geluk en levensvervulling te vinden zijn. Het geld krijgt hier de centrale waarde en wordt de nummer één in het leven.

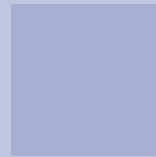
De tweede laag of dimensie is de weg van het

intellectuele, die zich uit in de kunst, de filosofie en de wetenschap. Hier wordt de absolute zelfgerichtheid doorbroken en wordt een opening gecreëerd voor de andere. De gerichtheid op de andere wordt hier een optie. Men geniet van de kunst, of men vervaardigt kunst, wat op zich een diep genot kan geven, maar men laat de andere meegenieten. Ook de filosofie en de wetenschap worden beoefend die rechtstreeks of onrechtstreeks de andere ten goede mag komen. Natuurlijk weten we dat ook studie steriel kan zijn, louter gericht op het behalen van een diploma, een titel, en ook wetenschappelijk vorsen is niet altijd gericht op het dienen van de mensheid, denken we maar extreem aan het uitvinden en vervaardigen van kernwapens.

De derde laag of dimensie is de weg van de spiritualiteit, welke in zijn zuivere vorm altijd gericht is op de andere, het andere en de Andere. De mens vindt hier vervulling in de onthechting aan zichzelf, aan materiële goederen en aan de lofprijzingen van anderen, en vindt de echte vervulling in het zich richten naar de andere, het andere en de Andere.

Meestal is ons leven een combinatie van de drie niveau's met hopelijk een groei naar het derde niveau, zodat het materiële en het intellectuele wel aanwezig blijven in ons leven, maar niet meer alleenbepalend blijven voor ons geluk.

Over het eerste niveau, waar velen spijtig genoeg blijven hangen, zowel nu als vroeger, is de Schrift heel duidelijk: “Ge kunt niet God dienen en het geld” (Mt. 6, 24). Niets in de Schrift is zo duidelijk in concurrentie geplaatst met God dan de Mammon. Velen zullen zich terecht de vraag stellen of dit niet overdreven is. Het is alvast een uitnodiging om er dieper op in te gaan.

© RIK DAZE

Broeder René Stockman: 'De menswording van God, die de grote vernedering van God betekende, groeide uit tot een enorme ode aan de mens: de menselijke natuur die waard is dat God erin neerdaalt om er zich mee te identificeren. De incarnatie die de humaniteit vergoddelijkt.'

Geld is inderdaad de grootste vijand van God, en dus van de mens, want het vervangt God, of het geeft de indruk God te kunnen vervangen. Het is aldus een anti-God, omdat het een alternatieve wereld opzet en tegelijk de goddelijke deugden van geloof, hoop en liefde perverteert.

Men gelooft alleen nog maar in de macht van het geld, men hoopt om steeds meer geld te verdienen en te bezitten en men heeft het geld boven alles lief. Het geloof, de hoop en de liefde die ons zouden moeten richten naar God, richt zich nu naar het geld.

Wanneer de Schrift zegt: "Voor God is alles mogelijk", zegt de wereld: met geld is alles mogelijk.

Karl Marx zei terecht: "Ik ben wat ik kan bereiken met het geld", waarbij hij probeerde uit te drukken dat de mens eigenlijk zichzelf maakt met het geld. Zijn macht is recht evenredig met het geld dat hij bezit.

Shakespeare noemde het goud de zichtbare god.

Is het geld dan echt zo gevaarlijk?

Ja, want het is onverzadigbaar, men wil steeds meer. Men hoopt met geld zekerheid in het leven uit te bouwen: over een goede spaarpot beschikken, een groot kapitaal dat goed belegd is, aange-

vuld met een aantal levensverzekeringen waarvoor grof geld wordt betaald zijn zowat de idealen van een geslaagd leven.

Geld, en de lust voor het geld brengt mensen ook op de weg van de criminaliteit. Denken we hierbij aan de ganse oorlogsindustrie, de wereld van de drugs en de sex-business, waar de passie bij de mens wordt gemanipuleerd omwille van het geld. Men raakt hierbij de mens in zijn zwakste, teerste punten om hem daarin juist in de ban te krijgen; men cultiveert het genot en men laat er voor betalen.

Hoeveel gezinsdrama's draaien niet om het geld, waarbij aan het geld letterlijk alles wordt opgeofferd.

Tenslotte kan men op ethisch vlak zich de vraag stellen wat het bezit van geld voor de gemeenschap kan betekenen. Het klinkt eigenlijk zeer eenvoudig en logisch: hoe meer geld iemand heeft, hoe minder een ander heeft; zichzelf verrijken betekent steeds een andere, de anderen verarmen.

Een gouden regel voor het goed gebruik van het geld is dan ook: gebruik het eerlijk en genereus, niet voor mijn eigen geluk en veiligheid alleen.

Wellicht treden we hiermee in een mogelijke definitie van soberheid. We zeggen dus niet: zweer al het geld af, gaat in extreme armoede leven (wat natuurlijk voor sommigen een optie, een roeping kan zijn), maar wel: zorg ervoor dat geld niet de nummer één wordt in het leven, zorg dat je voldoende hebt om goed te kunnen leven en gebruik het geld om uw leven en de wereld echt op te bouwen. Dit is de weg van de soberheid, van de sobriëtas.

Wellicht hebben we allen meer aan die aansporing van Paulus aan Timoteüs gericht aan de rij-

ken, dan de uitspraak van Jezus om alles te verkopen wat we hebben en het aan de armen te geven. *“De rijken van deze wereld moet u dringend vermanen niet overmoedig te zijn en hun hoop niet te stellen op rijkdom, die onzeker is, maar op God, die ons alles rijkelijk te genieten geeft. Zeg hun dat ze goed doen, rijk zijn in goede werken, vrijgevig zijn en mild. Zo verzekeren ze zich een goede belegging voor de toekomst, om eenmaal het ware leven te verwerven” (1 Tim. 6, 17-19).*

De eigenlijke opdracht luidt dan ook te komen tot een sobere levensstijl, opdat bezit een positieve aanlegenschap mag worden in het leven.

2. Soberheid, een levenskeuze, een levenswijze.

Soberheid kan of mag geen keuze zijn op zich, maar dient het gevolg te zijn van iets, het gevolg van een bewustwording dat er iets meer is dan materieel goed alleen, dat geld God niet kan vervangen, om in de lijn met de vorige reflectie te blijven.

Hetzelfde geldt voor armoede, vastenpraktijken: ook deze kunnen nooit een doel op zich zijn, want indien ze het zouden zijn zouden armoede en vastenpraktijken aangewend worden om zichzelf te affirmeren in de stijl van: zie eens hoe arm ik kan leven, hoe goed ik kan vasten. Zo kan armoede en vasten een obsessie worden, waarbij men neerbuigend gaat neerkijken op eenieder die niet op dezelfde wijze armoedig leeft of de vasten onderhoudt. Van hoogmoed gesproken!

Het komt erop aan zich bewust te worden dat er een schat is waarvoor men heel veel wil doen om deze te bezitten. En hierbij kunnen we verwijzen naar de gekende parabel van Jezus over de schat: de parabel zegt niet dat de man alles verkoopt om dan op zoek te gaan naar de schat, maar wel dat hij weet waar die schat zich bevindt en daarvoor

alles verkoopt. Zijn ganse aandacht gaat naar het vinden van de schat en daarvoor wil hij al zijn energie en zijn materiële middelen inzetten. Heel zijn levensstijl wordt vanaf nu bepaald door het zoeken van de schat.

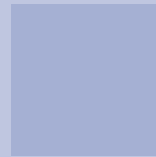
We raken hier een belangrijk uitgangspunt: de start van de ommekeer tot een nieuwe levensstijl, de start van dit bekeringsproces die zal leiden tot een sobere levenswijze, heeft te maken met de wetenschap dat er een schat is die ik wil bekomen en waarvoor ik alles wil inzetten.

Augustinus drukt het als volgt uit in zijn Belijdenissen: *“Ik had de kostbare parel gevonden (iets dat de uiteindelijke zin, vervulling van mijn leven zal worden) en daarvoor zal ik alles verkopen (alles waarmee ik vroeger bezig was) om die parel te bekomen”.*

Er is ballast in ons leven die we overboord moeten gooien om ons voldoende vrij te maken om naar de echte schat op zoek te gaan.

Sommigen hebben een schokmoment nodig om tot deze vaststelling te komen dat alles waarmee men tot nu toe bezig was slechts vulsel is van wat men dacht dat het hen tot vervulling zou brengen. Denken we hierbij maar aan een Franciscus van Assis die letterlijk met alles breekt wat hem tot dan vulde: genot, een weelderig bestaan, veel geld, omdat hij de meest waardevolle parel heeft gevonden die hem tot vervulling zal brengen.

Maar wat kan deze schat, deze parel in ons leven van vandaag zijn? Gaat het niet juist om de ware invulling van ons mens-zijn, ontdekken waartoe we als mens geroepen zijn, waar het uiteindelijk op aan komt in ons leven. Die ware invulling van het ons mens-zijn zal dan te maken hebben met de juiste verhoudingen die we in ons leven weten uit te bouwen, nl. onze verhouding met onszelf, met de andere, met God, zodat deze drie niet

meer in concurrentie gaan en tegelijk wetende dat het God is die het eerste en laatste woord heeft in ons leven, niet wijzelf noch de andere.

Kardinaal Suenens zei ooit tijdens een conferentie: *“We moeten ons leven plaatsen onder deze drie korte zinnen: ik weet van waar ik kom, ik weet waar ik heenga, ik heb niets te vrezen”*.

Velen zitten gevangen in de vrees, omdat men geen zekerheid vindt in het leven. Men probeert dan deze vrees te overwinnen, weg te werken, te camoufleren door zogenaamde zekerheden in te bouwen, door verzekeringen af te sluiten, door als het ware zekerheid te kopen (zie vroeger). Maar zodoende negeert men de eerste twee zinnen van Kardinaal Suenens: ik wil niet weten van waar ik kom en ik wil zeker niet weten noch denken dat ik hier ooit zal moeten weggaan. En dan begint de weg van het streven naar zelfverzekering die nooit zal verzadigd worden omdat men steeds nieuwe onzekerheden zal ontmoeten. Het wordt een doodlopende straat!

Daar tegenover staat de weg van de zelfontlediging, waarbij men bewust zichzelf uit handen geeft, omdat men weet vanwaar men komt en waar men heengaat. Het gewicht dat op de eigen schouders rust wordt verlegd, en daarmee de zorg om zekerheid in het leven te vinden. We treden hier binnen in het hart van de evangelische boodschap waarin Christus ons oproept onszelf te verliezen willen we ons echte leven winnen; het is de weg van de kenosis die Paulus schitterend heeft verwoord in zijn Christus-hymne:

“Hij die bestond in goddelijke majesteit, heeft zich niet willen vastklampen aan de gelijkheid met God.

Hij heeft zichzelf ontledigd en het bestaan van een mens aangenomen... (Fil. 2, 6 – 11).

De menswording van God, die de grote vernedering voor God betekende, groeide uit tot een enor-

me ode aan de mens: de menselijke natuur die waard is dat God erin neerdaalt om er zich mee te identificeren. De incarnatie die de humaniteit vergoddelijkt. Maar dan met de uitnodiging om een mens te worden zoals Jezus het ons heeft voorgeleefd: volledig in harmonie met zichzelf, met de andere en met God. Het is de mens die weet van waar hij komt en weet waar hij heengaat, om nog maar eens de woorden van Suenens te gebruiken. De weg naar dit mens-zijn is slechts haalbaar wanneer de mens zichzelf ontledigt van alles wat hem wegtrekt van die harmonie met zichzelf, de andere en God. Het is de weg van de zelfontlediging die tegelijk de weg van de realisatie van het liefdesgebod is: bemin God bovenal en de naaste als uzelf. Het liefdesgebod realiseert zich juist in het volledig wegwerken van die concurrentie tussen God, de naaste en mezelf door de drie op dezelfde lijn van de liefde te brengen.

Het is dit bewustzijn dat ons brengt tot een nieuwe levensstijl, een sobere levensstijl, waarbij de mens de zekerheid laat varen die het geld hem zagezegd zal moeten geven, om tot de ware zekerheid te komen die alleen God hem kan geven. Het is deze schat die gevonden wordt en die de nummer één wordt in het leven, waaraan al de rest wordt gerelateerd.

3. Deze zelfontlediging heeft consequenties op onze ganse levenswijze, die een sobere levenswijze wordt.

Hiermee treden we in onze derde en laatste reflectie: de weg van de zelfontlediging die ons leven en onze relatie met onszelf, met de anderen en met God grondig zal veranderen. De relatie met onszelf, de anderen en God wordt getekend door een sobere levenswijze, die dus duidelijk het gevolg is van de zelfontlediging, en die op haar beurt het

gevolg is van een bewustwording dat de echte vervulling in het leven niet te vinden is in het zich vullen met allerlei materiële goederen alleen.

Dit heeft vooreerst consequentie voor onze eigen manier van leven.

Men wordt meer onthecht en nederig, twee waarden die bij elkaar horen. De mens gaat zijn blik afkeren van zichzelf en zichzelf alleen en gaat kijken naar zijn oorsprong en bestemming: God, en op zijn weg naar God ontmoet hij de medemens. God en de medemens zijn maar te ontmoeten wanneer men tot een onthechte levenswijze komt. En dit maakt ons nederig: we weten dat wijzelf noch het eerste, noch het laatste woord hebben over ons leven.

Het is vanuit een onthecht en nederig leven dat we ont-vreesd worden. De woorden van Jezus: *“Wees niet bevreesd, kijk naar de vogels in de lucht en de bloemen op het veld: er wordt voor hen gezorgd”* (Lc. 12, 22 - ...) worden volle werkelijkheid. We ontvangen zekerheid, we moeten daar zelf niet meer voor zorgen. Ons leven wordt verzekerd, we moeten dit zelf niet meer doen.

We moeten ook niet alles meer weten, hebben, doen om iets te betekenen in het leven, maar we leggen vanaf nu de klemtoon op de zijnskwaliteiten in het leven. In het internet- en mailtijdperk is het goed om daarover dieper na te denken en er ons concreet gedrag aan te toetsen.

Maar ook onze relatie met de anderen wordt erdoor getekend. Er ontstaat een diepe solidariteit die ons aanzet tot delen met elkaar. Ons sober omgaan met de materiële goederen heeft dus duidelijk een doel buiten de soberheid als dusdanig en ook buiten onszelf, maar wordt gericht op de solidariteit met de andere. Hier treedt ook het vol-untariaat ten tonele: de mens die spontaan bereid is zich in te zetten voor de andere, zonder dat

daarvoor iets in de plaats moet staan. Zo wordt de “voor wat hoort wat” – mentaliteit doorbroken en wordt ruimte geschapen voor dienstbaarheid en ware caritas.

Tenslotte wordt ook onze relatie met God door deze nieuwe levenshouding grondig beïnvloed. Het is opvallend hoe onze Rijnlandmystiekers zo sterk op deze onthechting zijn ingegaan. In de geschriften van Meester Eckhart, van Tomas a Kempis en anderen wordt heel veel belang gehecht aan de onthechting juist om ruimte te maken voor God in het leven. Zo meldt Meester Eckhart in een sermoen over arm zijn van geest dat we ernaar moeten streven om niets meer te willen, te weten en te hebben, om juist alles in God te willen, te weten en te hebben. Willen, weten en hebben blijven belangrijke menselijke faculteiten, maar ze moeten in balans worden gebracht met God. Eckhart noemt dit de balans tussen de inwendigheid en de uitwendigheid, tussen de eenheid en de veelheid. Het is deze rijkdom in de diepte van onze ziel die we moeten ontdekken om deze te kunnen uitstorten in onze menselijke relaties. Ook hier worden God, mezelf en de andere in evenwicht gebracht, en zal het alleen vanuit een sobere, onthechte en nederige levenswijze mogelijk worden om echt rijk te kunnen worden voor God en de andere. En het is in deze rijkdom voor God en de andere dat we finaal onze eigen rijkdom zullen vinden, de diepe vervulling in ons leven.

Of om het in één volzin uit te drukken: we moeten sober worden om echt rijk te kunnen worden.

Br. dr. René Stockman
Generale overste
Broeders van Liefde

© RIK DAZE

Drs. Yves Leterme
Vlaams Minister-president
Gewezen voorzitter CD&V

Soberheid en de hedendaagse Vlaamse samenleving: een politiek perspectief.

Geboren te Wervik op 6 oktober 1960. Gehuwd met Sofie Haesen. Vader van drie kinderen.

Studeerde Latijns-Griekse Humaniora aan het St.-Vincentiuscollege te Ieper (1973-1979). Is kandidaat in de Rechten, (Kulak-1984) en in de Politieke Wetenschappen (RUG-1983). Licentiaat in de Rechten (RUG - 1984) en in de Bestuurswetenschappen (RUG -1985).

Zette zijn eerste stappen in de politiek als parlementair medewerker van volksvertegenwoordiger Paul Breyne (1985). Werd CVP-secretaris van het arrondissement Ieper (1985-1987). Kabinetsmedewerker van gemeenschapsminister Paul Deprez (1986). Adjunct-auditeur bij het Rekenhof (1987-1989). Nationaal CVP-secretaris (1991-1992). Administrateur bij de Europese Unie (1992-1997). Schepen van de stad Ieper (1995-2001). Gemeenteraadslid van Ieper (2001 tot heden). Sedert 1997 volksvertegenwoordiger van de CVP (later CD&V), in opvolging van P. Breyne. Algemeen voorzitter van de CVP-Kamerfractie (2001-2003). Na eerst informateur en formateur te zijn geweest voor een nieuwe Vlaamse Regering, Minister-president van deze Vlaamse Regering sedert 22 juli 2004.

Soberheid en de hedendaagse Vlaamse samenleving:

een politiek perspectief.

Toespraak van minister-president Yves Leterme op viering 100 jaar SAW/Sobriëtas op vrijdag 24 november 2006 te Antwerpen (provinciehuis)

Honderd jaar geleden werd de samenleving bedreigd door de plaag van het drankmisbruik. Drankmisbruik leidde tot sociale ellende, die zich nestelde bovenop het sociale onrecht van de economische revolutie van toen. Het was geen toeval dat de stichters van deze vereniging kwamen uit de christelijke sociale beweging en de beginnende christendemocratie. Ze wisten immers dat verslaving de mens vervreemdt van zichzelf en hem kluistert aan de ketenen van de afhankelijkheid.

Verslaving is een vorm van en een opstap naar slavernij. Sociale strijd en ethisch reveil gaan dus samen. Als wij vandaag opkomen voor een samenleving van waarden en normen, van rechten en plichten, is het omdat wij beseffen dat we geen sociaal 'wij' kunnen construeren als we het moreel 'ik' verwaarlozen. Inzet begint met inzicht, ook in de mechanismen van de verslaving. Verslaving die de mens weerhoudt op 'op te staan' is van alle tijden, al sinds de 'vleespotten van Egypte'.

Tegenover de afhankelijkheid van de verslaving plaatste Sobriëtas de soberheid. Mag ik soberheid vertalen als 'de vrijheid van de matiging'? De mens neemt de maatstok weer zelf in handen. Dat moet altijd weer gebeuren: ook vandaag is een cultuur van 'matiging' noodzakelijk.

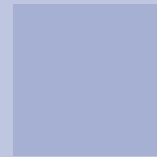
We leven, zoals men al vaker heeft gezegd, in een consumptiemaatschappij. Verre van mij om tegen consumptie te zijn. Daarover gaat het niet.

Soberheid is immers, zoals de titel van deze academische zitting luidt, "meer dan alleen maar minder". Soberheid is vooral 'anders': de mens bepaalt de maat van zijn verbruik en laat zijn leven niet bepalen door het verbruik.

Verslaving begint wanneer dat laatste gebeurt. Verslaving begint op het moment dat men geen genoeg meer beleeft aan de dingen, maar na elke slok, na elke hap, na elke aankoop gedreven wordt naar 'nog'. Er is geen dorst te lessen, geen honger te stillen, geen verlangen te vervullen, er is de drang. Dat is met elke verslaving zo.

De mens kent vier neigingen tot verslaving: naast de genotsdrang (in alle betekenissen van genot) zijn er de neigingen tot *bezitsdrang*, *machtsdrang* en *geldingsdrang*. Mag ik deze drie de 'bekeringsdrang' van het publieke leven' noemen. Het zijn immers niet toevallig de drie bekeringsdrangen die in de bijbel worden beschreven net vóór Christus zijn 'openbaar' leven begint.

In dat verhaal wordt ons duidelijk gemaakt dat elkeen die op het publieke forum verschijnt, moet vechten tegen deze drie verleidingen tot bezit, macht en gelding. Hij krijgt te maken met de drang om zich te verrijken of om met publieke middelen belangengroepen te 'bedienen' om zijn eigen positie te versterken. Hij moet nog meer vechten tegen de bekering naar een macht die geen tegenspraak meer duldt, naar een macht die de loop van de geschiedenis wil veranderen, naar een macht om met mensen te schuiven op het schaakbord van de samenleving. Hij wordt evenzeer verleid om door populisme zijn succes te bestendigen en door het leveren van stunts en door het spreken van holle frasen de massa te bespelen.

Die drie bekoringen zijn de ommezijde van drie belangrijke strevingen die de mens, de samenleving en de mensheid een dynamiek hebben gegeven en altijd zullen blijven zorgen voor dynamiek en vooruitgang: de streving om door materiële welvaart het leven te vergemakkelijken, de streving om door de inzet van de eigen (leiders)talen de samenleving te verbeteren, en de streving om door graag gezien te zijn mensen te bezielen.

Wat maakt het verschil tussen een streving en een bekoring? De kijkrichting: ik of de ander. Het is evident dat geen ik-loos altruïsme bestaat. De psychologie leert dat een zekere mate van eigenliefde en ijdelheid nodig is om volgehouden dienstbaar te kunnen zijn. Maar wanneer de 'spiegel' belangrijker wordt dan het 'venster', worden goede strevingen kwalijke bekoringen. En, merkwaardig genoeg, alle drie tegelijk: geld wordt een middel tot macht en macht dient de geldingsdrang. Alle vier tegelijk eigenlijk, want de genotsdrang moet dan de troosteloze ziel troosten.

Verslaving ontstaat, wanneer de menselijke strevingen naar genot, bezit, macht en eer geen doel meer hebben: niet het stillen van de honger, de dorst en de nood aan affectie, niet het verbeteren van de welvaart, niet het dienen van de samenleving, niet het bezielen van de mensen.

De oplossing is *matiging*, dat wil zeggen: het terugvinden van de juiste maat. Het gaat dus niet, zoals ook de titel van deze zitting luidt, om "alleen maar minder". Ook de deugd van soberheid kan een ondeugd worden, een verslaving: die verslaving heet gierigheid (ze is trouwens verwant aan de bezitsdrang). Aristoteles wees er al op dat, voor een goed begrip van de soberheid,

het 'deugdelijke midden' zich niet alleen onderscheidt van een teveel, maar ook van een te weinig. We kunnen ondeugdzaam zijn door teveel te genieten maar ook door te weinig.

Het is in dat spanningsveld tussen 'te veel' en 'te weinig' dat wij de matiging moeten zien. Dat is niet gemakkelijk in een samenleving als de onze die gericht is op groei.

Maar ik ben het niet eens met de stelling dat soberheid haaks zou staan op de *imperatief van de groei* die onze markteconomie kenmerkt. De oefening is moeilijk, dat wel. De vraag is niet: groei of geen groei, maar welke groei? Groei door kwaliteit en innovatie, groei door betere diensten en betere goederen die hun weg vinden naar het buitenland, groei in levenskwaliteit en menselijke omkadering. Want 'geen groei' betekent afbouw van onze welvaart, onbetaalbaarheid van de zorg en uiteindelijk een duale samenleving van enerzijds mensen die zich de zorg en de luxe wel kunnen veroorloven en anderzijds mensen die uit de boot vallen.

De centrale vraag luidt: staat de groei in dienst van de mens of staat de mens in dienst van de groei? Het streven naar groei gaat de fase van de bekoring in, als ze uitdraait op wat filosoof Peter Sloterdijk noemt "de totale mobilisering van de moderne mens", en als vooruitgang wordt wat Sloterdijk noemt "beweging om te bewegen, bewegen om meer te bewegen, beweging om de mogelijkheid tot beweging te vergroten".

Groei moet altijd gezien worden in het licht van de mens. Daarom legt ook de Vlaamse regering de nadruk op noodzakelijke economische groei en roept ze in haar actieplan *Vlaanderen in Actie*

Ook in de tempel van het wetgevende federale parlement waarin de federale regering huist, moet worden rekening gehouden met de wetmatigheden van economische groei. Vlaams Minister-president Yves Leterme: 'Economische ontwikkeling is meer dan economische groei. Dat is een oude wijsheid. Het vraagt tijd, maar vooral collectieve inspanning van de hele samenleving en behoorlijk bestuur van de overheid om ervoor te zorgen dat een hoge groeitoename het evenwicht tussen economie en samenleving niet verstoort.'

allen op om in een geglobaliseerde wereld 'de toekomst te winnen'.

De economie is nu eenmaal de motor die zorgt voor de aandrijving van de maatschappelijke machinerie. Geen uitgaven voor zorg, cultuur, onderwijs, pensioen zonder inkomsten uit ondernemen en werk. In de maatschappelijke kringloop levert de economie de kracht voor een genereuze beleidsvoering, maar tegelijkertijd genereert een gelukkig, creatieve en vertrouwensvolle gemeenschap ook een uitstekend economisch klimaat en de noodzakelijke ondernemerszin.

Het begint en eindigt dus bij de mens. Soberheid in de economische politiek betekent: de maat van de mens in het oog houden. Of mag ik het anders formuleren: het geluk van de mens in het oog houden?

Een recent onderzoek wees uit dat geluk stijgt met de welvaart, maar slechts tot op zekere hoogte. De curve van het geluk bereikt vlug een plafond. Daarna zet zelfs een daling van de gelukscurve in. Dat er geen simpel lineair verband bestaat tussen het geluksgevoel en de economische groei bleek ook uit een onderzoek van enkele jaren terug in Ierland. Ierland dat lange tijd de arme man van West-Europa was, kende een spectaculaire economische groei in de jaren 1990 en ook een stijging van het geluksgevoel. Maar eenmaal het inkomen per hoofd een bepaalde drempel had bereikt, ruimde het subjectieve geluksgevoel de plaats voor 'meer geld'. De drang nam het over van het geluk. Gevolg: de tevredenheid daalde, het sociaal kapitaal erodeerde.

We worden in die Ierse casestudy geconfronteerd met een oude wijsheid: economische ontwikkeling is meer dan economische groei. Het vraagt tijd, maar vooral collectieve inspanning van de

hele samenleving en ‘behoorlijk bestuur’ van de overheid om ervoor te zorgen dat een hoge groeitoename het evenwicht tussen economie en samenleving niet verstoort.

Maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) noemen we dat. Het begrip ‘maatschappelijk verantwoord ondernemen’ vertrekt van het besef en het inzicht dat ondernemingen deel uitmaken van de sociale samenhang. Ze vormen geen geïsoleerde entiteiten, maar staan in de relatie tot hun werknemers, tot de buurt waarin ze zijn gevestigd, tot de landen waaruit ze grondstoffen of halfafgewerkte producten afnemen, en tot de middenveldorganisaties die belang hebben in hun activiteiten.

Ondernemingen hebben niet alleen *shareholders*, maar ook *stakeholders*. Overleg en dialoog met alle ‘belanghebbenden’ vormen de ruggengraat van maatschappelijk verantwoord ondernemerschap, dat een moderne toepassing is van de terugkeer naar de ‘menselijke maat van ons handelen’.

Maatschappelijk verantwoorde economie houdt ook rekening met de draagkracht van de het milieu. Naast respect voor de mens houdt ‘soberheid’, in de betekenis van ‘de juiste maat’, ook respect in voor de natuur.

De maat van de mens en de maat van de natuur komen samen in het begrip ‘duurzaamheid’ dat ik graag de macro-vertaling van soberheid en matigheid zou willen noemen. Duurzaamheid vertrekt bij het besef dat wij de aarde lenen van hen die na ons komen en dat we haar ongeschonden moeten doorgeven. Dat betekent dat we moeten voorzien in de behoeften van de huidige generaties

zonder de mogelijkheden van de toekomstige generaties in het gedrang te brengen.

Duurzame ontwikkeling combineert de milieuzorg enerzijds en de sociale rechtvaardigheid anderzijds. Dat rechtvaardigheidsprincipe heeft bovendien twee dimensies: een in de ruimte (de rechtvaardige verdeling tussen de mensen nu) en een in de tijd (de zorg voor de komende generaties). Een aantal grondstoffen is niet hernieuwbaar, daarom moeten we de schaarse bronnen verstandig gebruiken door zuinige technieken en door duurzame alternatieven te ontwikkelen. Eigenlijk doen we dan wat economie in wezen is: het beheersen of uitschakelen van de schaarste.

Er is echter één grondstof die we niet kunnen vervangen door een ander en niet kunnen uitbreiden: de grondstof ‘tijd’. De schaarse tijd kunnen we niet opheffen. Tijd zullen we nooit kunnen produceren. De tijd is ons gegeven, onuitbreidbaar.

Zuinig omgaan met de tijd is wellicht de moeilijkste opdracht waar deze samenleving voor staat. Want naast de reeds genoemde bekingen van genotsdrang, bezitsdrang, machtsdrang en geldingsdrang zijn we wellicht nog het meest bekoord door de tijdsdruk.

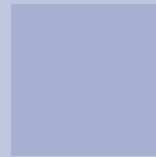
“Druk-druk-druk”, is de meest gehoorde klacht. Of zijn we er fier op dat we geen tijd meer hebben? Alles in *real time* willen beleven dankzij gsm en blackberry is een verslaving die ons doet vergeten dat er ook nog ‘trage vragen’ in het leven zijn waarop alleen ‘trage antwoorden’ gegeven kunnen worden: gezin, vrienden, lijden, ziekte, dood... ze vragen tijd en kunnen niet ‘snel en efficiënt’ opgelost worden.

Volgens de Nederlandse filosoof Harry Kunneman is er op vele gebieden niets mis met de voortdurend toenemende snelheid en efficiëntie in ons leven. Veel hindernissen kunnen ermee worden overwonnen, veel productiewinst kan ermee worden geboekt. Maar als we die 'versnelling' willen overplaatsen op de 'dierbare' dingen van ons leven, loopt het fout. Op trage vragen breekt de actieve jacht naar steeds meer tijds-winst kapot. We kunnen er alleen mee omgaan, als we onze pogingen opgeven om de tijd te

beheersen en opnieuw de tijd de gelegenheid geven om ermee om te gaan. Controle, macht en versnelling maken dan plaats voor ontvankelijkheid en existentiële en morele vertraging.

Wellicht zullen matiging en soberheid pas een plaats kunnen krijgen in de hedendaagse samenleving, als we de tijd weer tijd laten zijn.

Ik dank u voor uw tijd.

© RIK DAZE

***Mevrouw Hilde barones Kieboom
stichtster en bezielster van de
Belgische afdeling van de internationale
Sant'Egidiogemeenschap.
Voorzitster van de
Sint-Egidiusgemeenschap te Antwerpen***

Hoe soberheid concreet kan werken

Hilde Kieboom is als dynamisch christen opmerkelijk actief in de samenleving op sociaal en religieus terrein. In 1985 stichtte zij in Antwerpen de Sint-Egidiusgemeenschap, de Belgische Tak van

het Italiaanse Sant'Egidio dat ze twee jaar eerder te Rome had leren kennen. Ze ontmoette daar studenten, frisse christenen, die zich inzetten voor kansarme kinderen in armoedige wijken. Thans is ze van deze lekgemeenschap voorzitter en bezielster voor België met steunpunten in Antwerpen, Brussel, Luik, Hasselt, Louvain-la-Neuve en Brugge. In Nederland: Den Haag en Amsterdam.

Opvallend is haar onverpoosde inzet voor armoedebestrijding. Vier actiegebieden plaatste zij met haar groeiend aantal medewerkers in de kijker. In de 'School van Vrede' is er een naschoolse werking voor kinderen en jongeren uit kansarme wijken. Meer bekend is het sociaal restaurant Kamiano in Antwerpen, dat tweemaal per week aan 300 daklozen en mensen in nood een gratis warme maaltijd aanbiedt. 'Volkeren voor de Vrede' is een beweging voor allochtone volwassenen die activiteiten organiseren om het samenleven tussen verschillende culturen te bevorderen. 'Leve de Ouderen' is een 60-plussersbeweging waarin ouderen werken aan een meer solidaire samenleving. Hier wordt bijzondere aandacht besteed aan arme en hulpbehoevende bejaarden. Ook op het internationaal terrein groeit haar bekendheid. Ze zet zich actief in voor een project voor aids-bestrijding in Mozambique. Ze heeft oog voor de problemen van een geglobaliseerde wereld, laat dan ook niet na onze samenleving te wijzen op haar verantwoordelijkheid bij thema's als onderontwikkeling, dialoog met de Islam, afschaffing van de doodstraf en vrede in de wereld.

Het werk van Hilde Kieboom is niet onopgemerkt gebleven. In 2003 wordt zij door koning Albert II als barones in de adelstand verheven, in 2005 krijgt zij een eredoctoraat aan de Katholieke Theologische Universiteit in Utrecht.

Hoe soberheid concreet kan werken:

getuigenis

Dames en Heren,

Ik wil op deze gelegenheid van 100 jaar van de beweging sobriëtas graag mijn getuigenis brengen over hoe soberheid concreet vorm kan krijgen in de keuzes van je dagelijks leven, en dat heeft voor mij alles te maken met solidariteit en vriendschap met arme en zwakke mensen.

“Er zullen altijd armen in uw midden zijn” zegt Jezus in het evangelie. Deze uitspraak getuigt niet zozeer van een defaitistische houding, maar eerder van een dosis gezond verstand, dat elke samenleving haar vormen van armoede heeft. Armoede is iets van alle tijden, ook als het gezicht van armoede verandert. Het is een illusie te denken dat men het fenomeen armoede kan uitbannen door de sociaal-economische maatregelen van het dogma van de actieve welvaartsmaatschappij— hoe belangrijk ook. Nooit kan de welvaart van een maatschappij het feit teniet doen dat mensen op elkaar zijn aangewezen, elkaar nodig hebben. Een onlangs in Nederland gepubliceerde studie van het Leger des Heils spreekt over de verharding van de samenleving ten aanzien van de zwakken, en dat is zeker ook op Vlaanderen toepasbaar. Zorgwekkender dan de stijging van het aantal armen in onze samenleving is dan ook het waarneembare feit dat de kloof verbreedt tussen wie het goed heeft en wie het slecht heeft, dat de hardheid in de maatschappij toeneemt en dat daarmee ook de solidariteit afneemt. De eerste slachtoffers van een materialistische ego-cultuur zijn de ex-gevangenen, drugsverslaafden, de bedelaars, de psychisch zieken, vreemdelingen, kortom de zwakkeren.

De eenzaamheid van vele ouderen is misschien wel de belangrijkste vorm van nieuwe armoede

van ons rijke continent, waar men steeds ouder wordt, maar waar men de ouderen op allerhande subtiele manieren duidelijk maakt dat ze er eigenlijk te veel aan zijn. Ook als onze maatschappij investeert in mooie structuren en steeds efficiëntere zorgverlening, toch blijft bij wie geregeld in contact komt met bejaarden, de wrange nasmaak van hun uitzichtloosheid en gebrek aan perspectief, of zin om voor te leven. Hier zien we duidelijk dat de overheid niet in alles kan voorzien: er zijn ook impulsen uit de maatschappij nodig voor de uitbouw van een solidaire samenleving. Dat is een belangrijk werkterrein van de vrijwilligers van Sint-Egidius die bejaarden in kansarme wijken weer inschakelen in een weefsel waardoor zij in hun eigen omgeving kunnen blijven wonen, en die in tal van instellingen bejaarden bezoeken. Hier zijn nieuwe impulsen nodig, want het accent in de christelijke praxis is de laatste decennia te exclusief op het politieke luik en het rechtenverhaal komen te liggen: men hoorde altijd opnieuw opkomen voor een beter beleid. Onze overheid heeft echter zeer veel geïnvesteerd in het creëren van sociale vangnetten die zo weinig mogelijk uitsluiten, maar dat neemt niet weg dat er mensen door de mazen van het net vallen. Die vormen een appèl aan onze burgerzin en aan onze christelijke naastenliefde. Er is vandaag grote nood aan een cultuur van nabijheid, medelijden en warme medemenselijkheid. Die kan enkel gerealiseerd worden in de eenvoud van de persoonlijke ontmoeting: het sobere middel van de vriendschap kan meer dan vaak wordt aangenomen wonderen doen.

Mij lijkt dat steeds meer mensen beginnen inzien dat de spirituele leegte die Europa momenteel kenmerkt tot nieuwe vormen van armoede leidt die echter niet met geld bestreden kunnen wor-

den: eenzaamheid, uitzichtloosheid van zieken... In een sterk gesecculariseerde samenleving wordt misschien de verzorgende sector meer en meer een typisch christelijke sector. Zwakke of zieke mensen verzorgen, op een menselijke en serene manier met lijden omgaan blijven wezenlijke kenmerken van het christendom. Tijd nemen en hem ten dienste stellen van een zwakke mens wordt een profetische taak, in een maatschappij waarin men lijden verdringt. Het menselijke lijden neemt in de postmoderne tijd waarin we denken alles te kunnen domineren zeker niet af; individualisme en vereenzaming nemen toe, alsook de schrik om het lijden onder ogen te zien, laat staan bij een lijdende te vertoeven. De galopperende ontkerstening en materialisme in onze cultuur creëren mensen die veel geld uitgeven voor de buitenkant, maar achter de façade zien we innerlijk broze, angstige en fragiele mensen die vandaag het lijden van hun naaste negeren of voorbij lopen, en morgen waarschijnlijk voor hun eigen zwakte vluchten. We zien hoe moeilijke thema's, hoe drama's als het lijden worden geweerd. Steeds meer zieken en ouderen wachten op bezoek dat niet komt. Fundamenteeler ontbreekt het onze cultuur aan hoop en laten we ons door onze angsten domineren. Ik wil daarom graag naar Afrika verwijzen om te zien hoe de westerse existentiële wanhoop, de angst voor de toekomst en het gebrek aan levensvreugde het werkelijke probleem vormen.

Op de toenemende ongelijkheid tussen het Noorden en het Zuiden antwoordt Sant'Egidio met sterke banden van solidariteit uit te bouwen tussen Europa en Afrika, door ontwikkelingswerk (oa aidstherapie) en vredesopbouwwerk. Maar even belangrijk zijn de lokale gemeenschappen die in Afrika en elders ontstonden, met

Hilde barones Kieboom: 'De Afrikaanse ervaring leerde ons dat niemand zo arm is dat hij niemand anders zou kunnen helpen. Nooit zag ik met zo weinig middelen zo veel gerealiseerd als in Afrika.'

Afrikaanse jongeren die geïnspireerd door het evangelie zich inzetten voor de armsten rondom hen. Een gemeenschap die de armen in het centrum van haar aandacht plaatst, weet zich zo gezegend door de bloei van groepen in de armste landen. Als ik een gesprek met jongeren van het Zuiden vergelijk met het gesprek met Europese jongeren, dan besef ik dat er iets grondig verkeerd gaat in onze maatschappij. Het gaat hier niet om dooardoeners als 'rijkdom maakt niet gelukkig' of 'de armen zijn gelukkiger want eenvoudiger'. Het is echter frappant dat een cultuur als de onze met zo veel mogelijkheden zo weinig weet te tellen in de wereld, dat de westerling zich zo vaak moedeloos en machteloos voelt, totdat hij voornamelijk problemen heeft met zichzelf.

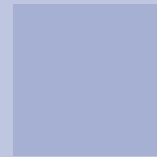
De mensen die deel uitmaken van onze gemeenschap in het zuiden van de wereld kennen dezelfde moeilijkheden en armoede als hun landgenoten. Zij tonen ons echter dat gratis inzet voor de armen geen luxe voor de rijken is, maar dat het tot de kern van het christen zijn behoort. Precies de Afrikaanse ervaring leerde ons dat niemand zo arm is dat hij niemand anders zou kunnen hel-

pen. Nooit zag ik met zo weinig middelen zo veel gerealiseerd als in Afrika. In het straatarme Guinee Conakry gaan enkele jongeren elke week de straat op om bedelaars, zieken en bejaarden eten te geven. Niemand van hen heeft thuis een keuken die groot genoeg is om voor al deze armen eten te bereiden. Ze houden onderling een collecte om rijst te kopen. Die wordt dan op een binnenplaats gekookt in grote potten, die ze transporteren op vehikels door zanderige of modderige wegen. De bedelaars wachten rustig op een rij in een aantal straten van het centrum waarvan ze weten dat hun vrienden met dampende potten rijst voorbij zullen komen. Het wonderbaarlijke is dat er telkens genoeg blijkt te zijn voor iedereen. Hier zag ik het wonder van de broodvermenigvuldiging zich voor mijn ogen voltrekken. Nochtans zijn de problemen waarmee mijn Afrikaanse vrienden geconfronteerd worden niet min: slechts enkele uren elektriciteit per dag, gebrekkig of geen openbaar vervoer, een moeilijke verhouding met een sterk gebureaucratiseerde en vaak corrupte overheid, weinig begrip voor leken van vaak klerikale geestelijken, een zwakke eigen gezondheid, naast natuurlijk de wijd verspreide armoede. Toch leerde ik daar dat je met weinig middelen en een dosis goede wil grote dingen kan doen. Het lijkt mij een leerschool voor Europa dat zozeer bezig is met het tellen van zijn middelen, dat het altijd denkt te weinig in handen te hebben om iets doorslaggevends te kunnen realiseren. Deze Afrikanen leren mij dat sterkte en slagkracht niet van de middelen komen. Doorzettingsvermogen en edelmoedigheid zijn te bewonderen in situaties waarin vaak alles misloopt: het toont aan hoe sterkte en kracht niet afhangen van de uiterlijke omstandigheden, maar eerder voortkomen uit een grote innerlijkheid en standvastigheid. Daar leerde ik de mystieke uit-

spraak van Paulus begrijpen: 'Als ik zwak ben, ben ik sterk.' (2 Kor 12:10).

Door de alom aanwezige armoede, maar ook door het besef dat het leven kort is, bespeurde ik in Afrika een andere omgang met tijd en energieën: die worden veel minder dan in het Westen verspild. Ik vermoed dat hier de reden ligt voor de grote waardigheid die deze mensen kenmerkt, ondanks hun vaak armzalige levensomstandigheden. Dat treft trouwens meer algemeen in de ontmoeting met nieuwkomers en mensen zonder papieren uit Afrika of andere arme regio's van de wereld: hun waardigheid niettegenstaande hun armoede. Waardigheid hangt niet alleen af van je mooie huis maar ook van je capaciteit om in gesprek te treden met een ander, van je gastvrijheid en je inlevingsvermogen in de situatie van een ander. Paradoxaal genoeg ontbreekt het de gegoede westerling juist vaak aan die waardigheid. Hij wordt gereduceerd tot een verbruiker, die geld geeft voor zijn goederen om ze na gebruik weer weg te werpen. Rijkdom brengt naast de vervlakking van het materialisme ook innerlijke verzwakking met zich mee: je wilt iets en het tegengestelde ervan tegelijkertijd, je wilt alles tot je niet meer weet wat je wilt, je hebt nooit genoeg. Ontevredenheid lijkt wel de ziekte van de rijke. Het ongebreidelde consumentisme werkt het gevoel van ontevredenheid nog in de hand, waardoor frustraties op anderen worden geprojecteerd en de innerlijke weerbaarheid verkleint. Of hoe is anders het hoge aantal depressies en zelfmoorden in onze maatschappij te verklaren?

Toch is de Europese ziekte van ontevredenheid en lusteloosheid behandelbaar: "schenk je bezit aan de armen, en je zal een schat vinden" zegt

Jezus. Vriendschap tussen rijk en arm, iets van je tijd besteden voor wie het minder goed heeft dan jij. Daarom zie ik gratis inzet van jonge mensen voor armen en zwakken niet alleen als een nuttige tijdsbesteding, het is ook een school van menselijkheid en geluk voor henzelf. Ik merk dat de inzet voor de zwakke in het groeiende materialisme dat onze maatschappij kenmerkt, toenemend onder druk komt te staan: wie vandaag zich gratis inzet op woensdag of zaterdag, of tijdens de zomermaanden kinderen of bejaarden een week helpt om met vakantie te kunnen gaan, die gaat steeds meer tegen de stroom in. Jonge mensen komen steeds meer onder druk te staan om mee te draaien in de materialistische machine, door geld te verdienen in allerhande jobs die steeds meer van de vrije tijd in beslag nemen. Echter, wie de grote nood van de wereld ziet en zich erdoor laat interpellieren, begint ook de rijkdom en mogelijkheden van zijn eigen leven meer naar waarde te schatten door ze in te zetten voor een ander. Een nieuwe extraversie kan de Europeaan redden uit zijn lauwheid. De grote uitdagingen van onze tijd, zoals de ongelijkheid tussen Noord en Zuid en de toenemende onmacht om met lijden om te gaan, moeten daarom niet verholen of in een afgezwakte vorm gebracht worden om de fragiele Europeaan te sparen. Een mensheid die haar kwetsbaarheid koestert, moet voortdurend tegen van alles en nog wat beschermd worden, om ten slotte overgeleverd te worden aan een extreme irrelevantie. De Europeanen hebben juist sterke uitdagingen nodig om wakker geschud te worden uit een leven waarin elk ongemak of lijden geschuwd wordt. Een herfundering van onze cultuur dringt zich op.

Maar er is nog iets anders nodig om de rijke Europeaan te genezen van de ziekte van zijn onte-

*Het restaurant
'Kamiano' in
Antwerpen*

vredenheid: naast inzet voor de armen, je bezit aan hen schenken, en dus, zelf ook eenvoudiger en soberder gaan leven. Vriendschap met de arme en soberheid zijn voor mij nauw met elkaar verbonden. Mgr. Van Luyn, bisschop van Rotterdam, roept op tot substantiële vermindering van de consumptie in de Eerste Wereld, het comfort en het egoïstisch en willekeurig gebruik van de goederen van de aarde. Ik citeer hem: "het is dringend nodig de kardinale deugd van de matigheid of soberheid te onderstrepen". Wij hebben in onze regio's de traditie van het vasten - van aan iets te verzaken waaraan je gehecht bent - naar de schroothoop verwezen, omdat ze uiting was van wat men de voorbije decennia een te formalistische geloofsbeleving noemde, of omdat men het niet meer 'van deze tijd' beschouwde. Nochtans steekt onze bedeesheid over het uitkomen voor onze religieuze overtuiging schril af bij de godsdienstige heropleving die op veel plaatsen in de wereld zichtbaar is. Bij ons toont zich dat vooral in de ontmoeting met moslims, die hun vasten overtuigd beleven. Zij zijn geen softies en dat daagt ons uit. Een tiener vertelde me dat hij graag met zijn islamitische kameraden mee vast tijdens de ramadan, want "wij hebben zo niets typisch". De aanwezigheid van die sterke godsdienstbeleving, die geen schrik heeft van uiterlijke tekenen, is een kans voor onze (post)christelijke samenleving, in de mate dat ze ons wakker schudt uit ons materialisme, en ons de waarde van onze eigen traditie weer laat herontdekken. Maar de vasten is aan een her-

waardering toe om beslist meer redenen dan alleen de confrontatie met de islam.

Zijn er immers geen stemmen nodig die tegen de stroom ingaan van ons seculiere fundamentalisme van 'ik en mijn genot' eerst? Niemand lijkt ons nog af te remmen in het hedonistische credo van hap toe, doe je goesting, geniet. En nochtans zien velen in dat het zo niet verder kan. We helpen onszelf en onze wereld ermee naar de vaantjes. Jezus van Nazareth durft de mensen vragen zich iets te ontzeggen: je je eigenliefde ontzeggen om meer aandacht te hebben voor de ander bv. Het evangelie herstelt wie ernaar wil luisteren bovendien in zijn menselijke waardigheid en herinnert hem eraan dat hij tot meer geroepen is dan een egoïstische verbruiker te zijn. Want er is een sterke band tussen vasten en solidariteit met de zwakkere medemens. De profeet Jesaja zegt het zo: "Is vasten niet dit: uw brood delen met wie honger heeft; arme zwervers opnemen in uw huis; een naakte kleden die gij ziet en u niet onttrekken aan de zorg van uw broeder?" (Jes. 58, 6-7). Soberheid heeft dus betrekking op jezelf, en moet niet verward worden met gierigheid of stijlloosheid in de omgang met de ander. Benedictus besteedt in zijn regel voor het gemeenschapsleven van de monniken uitgebreid aandacht aan de gastvrijheid en legt uit dat de overste het vasten moet verbreken omwille van de gast.

De vasten is ook een tijd om meer aandacht te besteden aan een ander weeskind van onze tijd: het gebed. Vasten en bidden zijn nauw met elkaar verbonden. Is er immers ook geen nood aan spirituele mensen, die minder slaaf zijn van de heersende cultuur? In die zin betekent vasten ons iets ontzeggen waaraan we gehecht zijn, van gewoonte veranderen, om plaats te maken voor het

woord van liefde van God. Het feit dat de kerk verschillende tijden beleeft, laat haar menselijke gelaat zien: wij zijn zwakke mensen, die niet van vandaag op morgen van leven veranderen. Maar wij kunnen bepaalde sterke tijden beleven, tijden van bekering, tijden waarin we kleine stappen zetten, van edelmoedigheid voor de armen en van luisterbereidheid naar God en gebed. Het concept van de vasten toont een groot vertrouwen in het individu; dat het er namelijk toe doet wat ik in mijn hart geloof, welk gebaar ik als individu stel en met welke gevoelens ik leef.

Dat is de betekenis van de dag van vasten waartoe de kerk de gelovigen opriep bij het begin van de advent na de terreuraanslagen van 11 september 2001, in een klimaat van angst en conflict in Afghanistan, of op Aswoensdag 2003, in de aanloop naar de Amerikaans-Britse interventie in Irak. Vasten en bidden zijn instrumenten voor de vrede, die we vaak te zeer hebben verwaarloosd, of als inefficiënt hebben beschouwd. Vasten betekent ons iets ontzeggen waaraan we gehecht zijn. Om bewerkers van vrede te zijn in een wereld die ziek is aan geweld, moeten we eerst het gevecht met onszelf durven aangaan en authentieker worden. Daar kan iedereen toe bijdragen, maar niemand kan het in mijn plaats doen. In mijn ervaring staat deze inzet voor de vrede niet los van een innerlijke en spirituele strijd. Om een dialoog te kunnen voeren, moeten we authentieker worden en ons onze zelfgenoegzaamheid of angst voor de ander kunnen ontzeggen.

Tot slot wil ik een concrete geschiedenis vertellen, die aantoont welke rijkdom er vrijkomt als wij in onze samenleving niet langer energieën verspillen. Ik denk aan wat men traditioneel als twee probleemgroepen aangeeft: de bejaarden en

de vreemdelingen, die echter beide een miskend potentieel zijn. Ik wil hier graag het verhaal van Maria vertellen, eenennegentigjarige in een Antwerps rusthuis. Ze heeft een hard leven gehad. Als oudste dochter in een groot gezin kon ze niet gaan studeren en moest ze al jong gaan werken. Graag was ze onderwijzeres geworden, maar dat zat er niet in. Ze heeft een goede man gehad, maar die is al lang geleden overleden. Haar kinderen wonen ver weg, hebben het druk en komen haar nauwelijks bezoeken. Maria was graag thuis blijven wonen, maar haar kinderen hebben haar huis verkocht, want ze dachten dat ze beter af zou zijn in een rusthuis. 'Je hebt niet alles voor het kiezen in het leven,' verzuchtte ze, terwijl ze haar dagelijkse dosis medicijnen tegen depressie innam. Zij vroeg zich af wat het leven haar eigenlijk nog te bieden had; ze begon zelfs een beetje naar de dood te verlangen. Toen een van mijn vrienden haar leerde kennen zei ze: "Jammer dat ik jullie te laat heb leren kennen, nu zit ik in een rolstoel en kan niets meer meedoen". Toen we Maria voorstelden om enkele jonge migranten bij haar op bezoek te laten komen, keek ze aanvankelijk wat bezorgd. 'Wat zal het rusthuis wel niet zeggen als ik een Kosovaarse, een Albanees en een Congolees binnenlaat?' Maar Maria overwon haar eigen vooroordelen en er groeide een prachtige vriendschap tussen Maria en Saranda, Jaklin en Tino. Toen hebben we Maria gevraagd of ze geen 'taaloma' voor deze jonge vreemdelingen wilde worden en hen wilde bijscholen in hun Nederlands. 'Wie had dat gedacht, dat ik op mijn oude dag, zonder diploma, toch nog onderwijzeres zou worden?' Maria begon aan een nieuw leven. Ze kwam weer buiten, deed boodschappen in het gezelschap van een van haar jonge vrienden. Het was alsof haar stramme oude benen weer soepeler werden.

Haar oude hart klopte weer voor een ander. Niemand is te oud om iets voor een ander te kunnen betekenen. Je kunt daarvoor kiezen in het leven. Hiervan is Maria gaan getuigen, eerst in haar tehuis, daarna erbuiten. Ze kwam zelfs op de televisie. Nu zijn er tal van oude mensen die bezoek krijgen van jonge vreemdelingen en taaloma of taalopa worden.

Twee pijnpunten van onze samenleving: onwennigheid om met migranten samen te leven of zelfs racisme en aan de andere kant eenzaamheid, de eentonigheid en de uitzichtloosheid in het leven van vele bejaarden: hieraan wordt verholpen door een project dat niets kost, door mensen samen te brengen en bruggen te slaan. Ik denk tenslotte dat een houding van soberheid ons leert om geen enkel menselijk potentieel te verspillen door het als nutteloos te beschouwen. Onze samenleving heeft vandaag dringend behoefte aan sobere mensen, die aandacht besteden aan de inhoud en de essentie van het menselijk leven, die investeren in de spirituele rijkdom van het samenleven over de breuklijnen heen.

Hilde Kieboom
Voorzitster Sant'Egidio-gemeenschap

François Glorieux

Het bestuur van het S.A.W. plaatste de internationaal beroemde Vlaamse componist, orkestleider en pianovirtuoos François Glorieux als muzikale feestvlag op zijn eeuwfeestviering. Geboren op 27 augustus 1932 te Kortrijk vierde hij zowel zijn 75ste verjaardag als een halve eeuw carrière in de wereld van de muziek.

Het is haast onbegonnen werk de vruchten van zijn origineel en ontstuimig temperament in kort bestek te plukken. Na schitterende studies voor piano aan het Koninklijk Muziekconservatorium te Gent (1950) debuteerde hij als pianovirtuoos aan het Kursaal te Oostende. Hij speelde in alle continenten als solist met befaamde orkesten en grote dirigenten: André Cluytens, Casadesus, Silvestri, Iwaki ... Meer dan 6000 concerten sien zijn palmares. In zijn creatieve improvisaties is het zijn uitzonderlijk vermogen om muziek van verschillende culturen en verschillende genres (klassiek, jazz, pop ...) te mengen zowel in een wervelend ritme als in nobele ingetogenheid. Zo zijn er nooit twee Glorieux-concerten indientiek en genieten zijn toehoorders van een exclusief muzikaal evenement. Door zijn vlotte omgang met mensen was hij vriend aan huis van internationale beroemdheden als Michael Jackson, Paul Mc Cartney, Jean-Claude van Damme ...

Het duurde niet lang of François Glorieux nam zijn roeping als componist ter harte. In 1962 componeerde hij zijn 'Movements' voor het Ballet van de XXste eeuw in opdracht van Maurice Béjart. Hij werkte ook samen met het Koninklijk Ballet van Vlaanderen, het Nederlands Dans-theater uit Den Haag en het Nationaal Ballet van Amsterdam. Zonder de piano te verwaarlozen legde hij zich hoofdzakelijk toe op muziek van koperblazers en slagwerk. Zijn oeuvre omvat meer dan 300 werken. Hij stichtte een eigen instrumentarium (1979), een trio (1975) en The F. Glorieux

© RIK DAZE

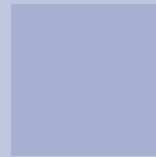
Brass & Percussion Orchestra met 23 muzikanten. Met eigen orkest verzorgde hij o.m. de muzikale omlijsting voor de viering van 150 jaar Belgische Dynastie te Brussel (1982) en de opening van de eerste Flanders Technology te Gent (1983). Hij doceerde sinds 1977 kamermuziek aan het Koninklijk Conservatorium te Gent. Hij was eveneens de leider van de Internationale Zomercursus voor Piano van het Koninklijk Vlaams Conservatorium te Antwerpen (1972-'79). In 1967 werd hij gelauwerd met de Harry Cohen International Music Award Londen, in 1977 met de Staatsprijs Achilles Van Acker Brugge, in 1980 met de Prijs van de Olympische Munt te Moskou. Naast zijn faam als muzikale octopus is François Glorieux ook een geboren verteller met veel zin voor humor. Zijn kleurrijke en vaak spectaculaire belevenissen koppelt hij behendig aan zijn uit te voeren programma. Spelenderwijs vertelt hij over de intentie van de componist, waardoor hij zich laat kennen als een eminent pedagoog.

Al deze kwaliteiten heeft hij op het eeuwfeest van Sobriëtas/S.A.W. gebundeld tot een erg gewaardeerd festijn. Hij besloot zijn optreden met schitterende improvisaties op liederen van bekende Vlaamse componisten. Zoals het sacrale Gebed voor het Vaderland van Gaston Feremans op tekst van Remi Piryns dat met veel innerlijke spankracht en emotionele beheersing een onvergetelijke indruk naliet bij een dankbaar gehoor.

Marcel Pira

Receptie

© RIK DAZE

© RIK DAZE

© RIK DAZE

© RIK DAZE

© RIK DAZE

*Alphons Ariëns
naar een krijttekening van Jan Toorop*

Jeugdijaren

ALPHONSE MARIE AUGUSTE JOSEPH ARIËNS werd 26 april 1860 te Utrecht geboren. De volgende dag ontving hij in de parochiekerk van St.-Willibrord het H. Doopsel. Zijn vader, mr. Adriaan Willem Karel Ariëns, was de eerste katholieke advocaat van de domstad. Antonia Christina Elisabeth Povel, zijn moeder, stamde uit een invloedrijk koopmansgeslacht te Amsterdam. Het gezin woonde in het herenhuis aan de Hamburgerstraat 38, vlakbij het gerechtshof.

Op tienjarige leeftijd werd de jonge Fons naar Rolduc gezonden, waar hij van 1870-1878 verbleef. In de sacrale sfeer der eeuwenoude abdij, met haar witte pandgangen, romaanse kerk en crypte, werd hij gewaar, dat de H. Geest hem tot het priesterschap riep. Nadat hij het groot-seminarie Rijsenburg had doorlopen, ontving hij op het

feest van Maria-Ten-hemelopneming van het jaar 1882 de H. Priesterwijding. Wegens zijn jeugdige leeftijd - hij was pas 22 jaar oud - was daarvoor dispensatie van Rome nodig.

Rome

De aartsbisschop van Utrecht stuurde hem naar Rome, waar hij bij de dominicanen dogmatiek ging studeren. Na zijn promotie aan de Minerva-universiteit bleef hij nog een jaar in Italië, dat hij in alle richtingen doorkruiste. Hij bezocht Assisië, waar hij in de basiliek van O.-L.-Vrouw ter Engelen in de Derde Orde van St.-Franciscus werd ingekleed. Op het feest van St.-Antonius van Padua legde hij te Rome in Aracoeli de H. Professie af. Op Sicilië daalde hij in de zwavelmijnen af om getuige te zijn hoe bovenmenselijk zwaar het werk was dat daar door de arbeiders moest worden verricht. Ook begaf hij zich naar Turijn, waar hij een ontmoeting had met de H. Don Bosco, wiens charitatief apostolaat diepe indruk op hem maakte. Hij leerde begrijpen dat sociale liefde alleen niet volstaat, want deze deugd moet harmonisch samengaan met de sociale rechtvaardigheid. Immers: een arm gezin kan er nooit met giften en steun bovenop geholpen worden, wanneer de lonen te laag, de arbeidstijden te lang en de woningtoestanden erbarmelijk zijn.

Rome heeft de geest van deze strijder voor de christelijke democratie maatschappelijk gevormd.

Arbeidersorganisatie

Omstreeks de jaren tachtig waren de sociale toestanden in het centrum van onze vaderlandse textielindustrie hemeltergend slecht. De ontevredenheid van de Twentse wevers, die daarvan een onvermijdelijk gevolg was, vormde een gevaarlijk

ke voedingsbodem voor het socialisme, waarvan Karl Marx de ontwerper was. In haar meest radicale vorm werd de communistische leer in ons land gepropageerd door Ferdinand Domela Nieuwenhuis, die aanvankelijk luthers predikant was, later zijn geloof verloor en anarchist werd. De gewezen dominee preekte in Twente oproer, staking en revolutie. Alfons Ariëns, die na zijn terugkeer uit Italië tot kapelaan was benoemd aan de parochiekerk van St.-Jacobus de Meerdere te Enschede, doorzag het gevaar en nam tijdig maatregelen. Voordat Paus Leo XIII de encycliek *Rerum Novarum* uitvaardigde, stichtte Ariëns te Enschede in 1889 met de wevers de eerste katholieke werkliedenvereniging van ons land. Daar werd door hem ook het eerste verenigingsgebouw voor katholieke arbeiders opgericht. Daarom mag Ariëns terecht worden beschouwd als de grondlegger van de katholieke arbeidersbeweging in Nederland.

Drankbestrijding

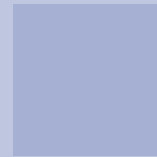
Zijn streven naar godsdienstige, maatschappelijke en culturele verheffing van de arbeiders werd belemmerd door het drankmisbruik. Dit had een zodanige omvang aangenomen, dat men terecht van alcoholisme kon spreken in de betekenis van een maatschappelijke kwaal, waardoor ons volk in al zijn geledingen was aangetast. Drinkgewoonten, drinkdwang en drinksleur leidde tot menonwaardige verslaving. Van hoog tot laag werd er te veel gedronken, met alle rampzalige gevolgen van dien.

Om het alcoholisme doeltreffend te kunnen bestrijden richtte dr. Ariëns het Kruisverbond op. Drie Enschedese arbeiders: Hendrik Engels, Jozef Probst en Gerard Platvoet kwamen hem de belofte van geheelonthouding aanbieden als feestgave voor zijn priesterjubileum. Voor de dames stichtte

hij de Mariavereniging, die de katholieke vrouwenorganisatie heeft voorbereid. In de St.-Annavereniging werd de alcoholvrije opvoeding van de jeugd gewaarborgd. In 1899 kwam de federatie van diocesane bonden *Sobriëtas* tot stand, waarvan jhr. mtr Charles Ruijs de Beerenbrouck de leiding op zich nam.

Het offer van de kelk

In het jaar 1894 werden bij de Firma Jordaan te Haaksbergen 39 katholieke wevers ontslagen. Om deze werkloos geworden mensen te helpen stichtte dr. Ariëns de coöperatieve weverij *De Eendracht*. In dit bedrijf waren de arbeiders tevens de ondernemers, zodat het hun volledig bezit was. Ze verdienden er enkele jaren behoorlijk hun brood. Tegen de concurrentie van de machtige Twentse textielindustrie kon dit bedrijf op termijn niet optornen. Toen de zaak achteruit liep, trok kapelaan Ariëns er zelf op uit met een koffertje vol stalen en monsters om bij katholieke manufacturiers en kloosters onder de Moerdijk offerte te maken. Het verlies bleef evenwel groter dan de winst. Tenslotte nam de doctor het offervaardige besluit om het kostbaarste dat hij bezat: zijn miskelk, die hij bij zijn priesterwijding van zijn familie had gekregen, aan pastoor Smithuis te verkopen. De opbrengst droeg hij af aan de crediteuren van *De Eendracht*. Bij zijn benoeming tot Geheim Kamerheer van de Paus, in het jaar 1919, kreeg de parochie Maarssen de kelk in haar bezit en werd ze geschonken aan Ariëns. Het kostbare stuk bevindt zich thans als een voornamen reliëf in de parochiekerk van Maarssen, in een nis van het transept aan de epistelzijde.

Het Ariënscomité

- De verering van Ariëns vindt zijn oorsprong in een initiatief in 1935 van de rooms-katholieke minister van Staat, voorzitter van de Tweede Kamer en oud-premier, jhr. mr. Ch. Ruys de Beerenbrouck. Na de standbeeldonthulling in Enschede in juni 1934 informeerde hij in januari 1935 te Rome naar de procedure waaraan moest worden voldaan om de zaligverklaring van Ariëns mogelijk te maken. De vorming van een comité en de benoeming van een postulator behoorde tot de eerste vereisten. Bij de aartsbisschop diende vervolgens het verzoek te worden ingediend om een proces te beginnen. Hierna had het comité de taak om de devotie tot de overledene en het inroepen van zijn hulp te propageren. Plaatjes en prentjes dienden te worden gedrukt en gelovigen moesten worden aangespoord mirakelen te vragen.

Bij zijn thuiskomst in Nederland deed Ruys de Beerenbrouck een beroep op de aartsbisschop J.H.G. Jansen. Na overleg met het aartsdiocesane kapittel liet deze laatste hem weten dat een proces pas ontvankelijk verklaard zou worden in Rome, wanneer ten overstaan van de aartsdiocesane kerkelijke rechtbank bewezen was dat Ariëns niet alleen op meer dan middelmatige wijze had uitgeblonken in de beoefening van de deugden, dus dat hij als een heilige had geleefd en als heilige was gestorven, maar ook dat hij bij de grote massa van het katholieke volk verder leefde als ware hij een heilige. Kortom, er moest sprake zijn van een brede godsdienstige verering van Ariëns. Daarvan was volgens de aartsbisschop nog geen sprake en daarom kon een officieel proces nog niet beginnen. Hij vond het niet bezwaarlijk indien het bidden tot de overledene en het vragen om diens hulp gesti-

muleerd zou worden. Gelovigen konden worden aangespoord mirakelen te vragen. Ruys de Beerenbrouck nodigde vervolgens een dertiental personen uit voor vertrouwelijk beraad op 6 april 1935. Het waren A.C. de Bruijn (voorzitter van het R.K. Werkliedenverbond en lid van de Eerste Kamer), pater Elpidius Bruna o.f.m. (secretaris van Sobriëtas), B.H. de Groot (rector van het St. Jozefgesticht te Amersfoort), mej. Fé Haye (directrice van de school voor maatschappelijk werk te Amsterdam), mgr. prof. dr. J.H. Hoogveld (geestelijk adviseur van Sobriëtas en hoogleraar aan de Katholieke Universiteit Nijmegen), G. Huys (aalmoezenier te Breda), Mej. A. Kokshoorn (voorzitter van de Maria-Bond in het bisdom Haarlem), mevr. C. Maseland (voorzitter van de Maria-Bond te Enschede), Pater Natalis Ruys o.f.m. uit Weert, H.C. Nijkamp (voorzitter van de R.K. Werkliedenvereniging te Enschede), mgr. J. van Schaik (geestelijk adviseur van het R.K. Werkliedenverbond), J.G. Suring (voorzitter van Sobriëtas en lid van de Tweede Kamer) en mgr. Van de Venne (directeur van Rolduc te Kerkrade). Deze groep vormde van toen af het Ariënscomité, dat een jaarlijkse herdenking op de sterfdag organiseerde, documentatie en gegevens verzamelde over gebedsverhoringen. Ze had ook de intentie om een biografie van Ariëns te laten schrijven. Dit comité zou tot halverwege de jaren tachtig vooral de herdenking in Maarssen stimuleren. Daarbij richtte men zich vooral op de arbeiders en de leden van Sobriëtas.

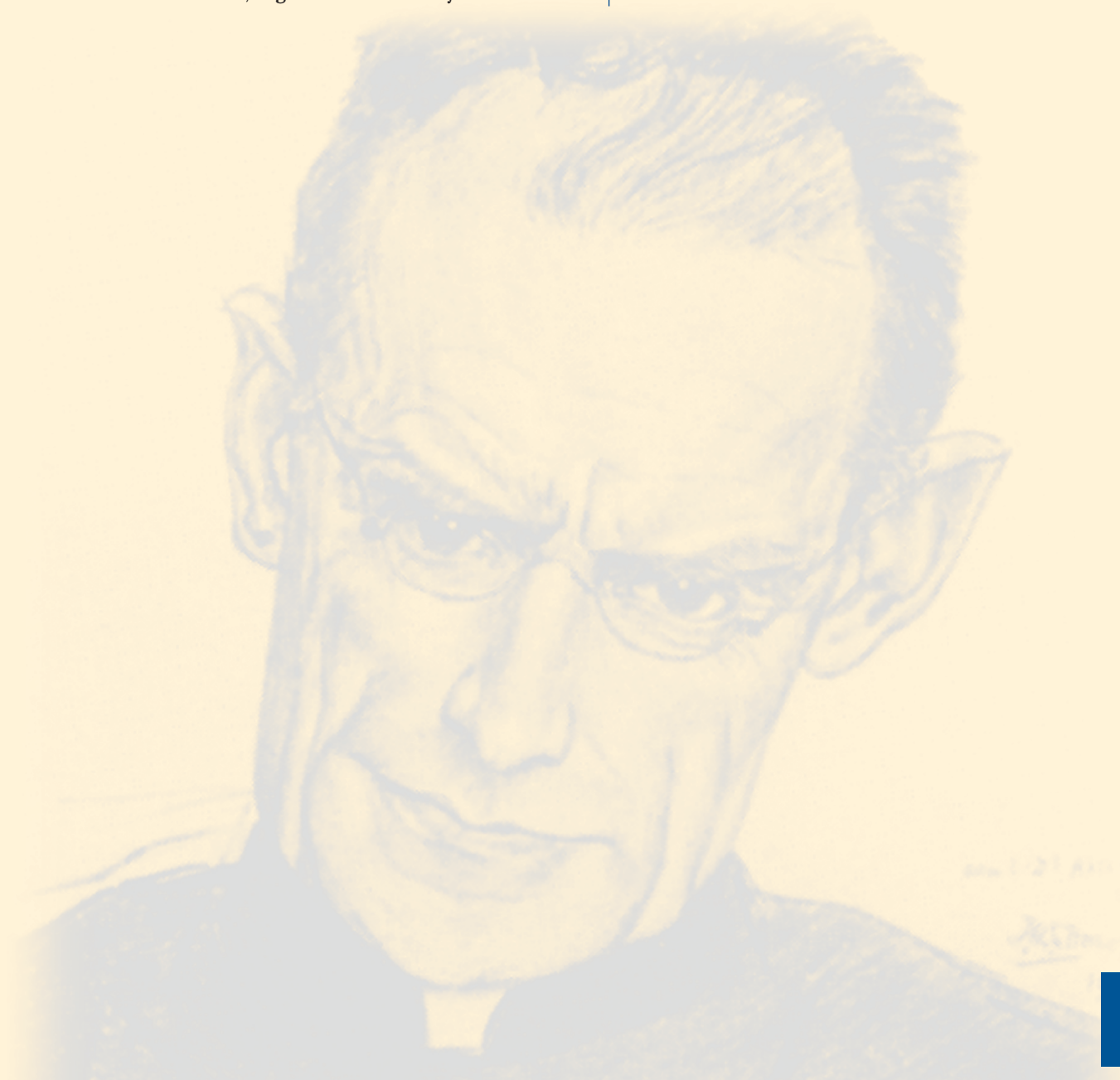
In de jaren vijftig waren ook andere vooraanstaande katholieken, als prof. L.J. Rogier (voorzitter) en mgr. dr. A.C. Ramselaar (vice-voorzitter), lid van het comité.

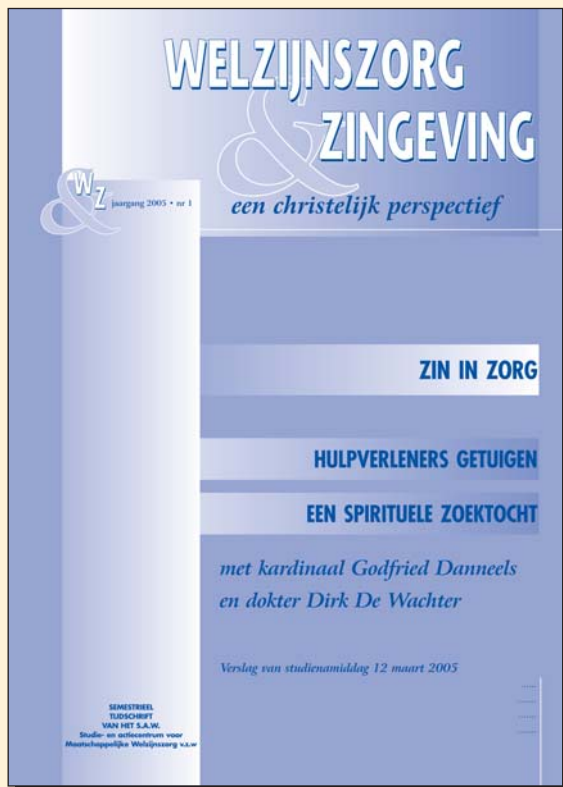

Zaligverklaring

- Het jaar 1958 was cruciaal voor het Ariëns-comité. Een zaligverklaringsproces moest binnen dertig jaar na overlijden worden gestart. Aldus geschiedde op 3 augustus van genoemd jaar; H. Lohman o.f.m. werd benoemd tot postulator. Mede ter ondersteuning hiervan was het comité op 28 juli 1958 overgegaan tot een stichting waarvan het eerste bestuur bestond uit L.J. Rogier, A.M. Dijkhuis, G.M.J.W. van de Ven, J.Ch.A. Merz, mgr. C.J.E.N. van Dijck en J.J.M.E.

Terlingen-Lücker. De stichting stelde zich ten doel 'de godsdienstige en maatschappelijke vorming van het Katholiek Volksdeel op een eigentijdse wijze te bevorderen door belangstelling te wekken voor het leven en de werken van wijlen priester Alfons Ariëns, als een bij uitstek voor onze tijd in godsdienstig en sociaal opzicht leidinggevende figuur'.

WELZIJSZORG EN ZINGEVING, EEN CHRISTELIJK PERSPECTIEF

Algemene doelstelling

Het SAW wil in het brede veld van de welzijnszorg een zoekproces van reflectie en bezinning creëren omtrent de plaats van de zingeving in de welzijnszorg.

Binnen deze vraagstelling wil het SAW de zinvragen, zoals die uit het veelzijdige veld van het welzijnswerk oprijzen, in gesprek brengen met het christelijk geloof.

Het SAW is ervan overtuigd dat het christelijk geloof wegwijzers en inspiratie kan bieden bij het zoeken van mensen naar antwoorden op hun levensvragen.

Toelichting

In het welzijnswerk worden werkers geconfronteerd met alle mogelijke situaties die zich in de levensloop van mensen voordoen. Daarbij verschijnt de vraag naar de zin van deze situaties. Zeker in grenssituaties gaan mensen zich vragen stellen over de zin van hun leven. De welzijnswerker wordt dus zeer breed aangesproken en uitgedaagd. Een adequate reactie op deze problematiek veronderstelt immers bij de welzijnswerker zélf een zoekproces waarbij hij impliciete vooronderstellingen omtrent zingeving bewust laat worden. Vervolgens gaat hij ze expliciteren om de situaties waarmee hij geconfronteerd wordt, betekenis te geven.

Het SAW wil bouwstenen aanreiken die welzijnswerkers kunnen meehelpen in het proces van het uitbouwen van hun zingevingskader en de ondersteuning van anderen in zinvragen. Het christelijk geloof is een uitnodiging om het hele bestaan zin te geven, inclusief zijn lijden en eindigheid. Het bevat een schat aan ervaring van mensen met dit geloof, waardoor deze zin gegeven hebben aan hun leven. Daarom wil het SAW de christelijke traditie een uitgesproken plaats geven in

de dialoog die het wil stimuleren. Tegelijk wil het SAW andere zingevingsystemen niet uitsluiten. Het wil een vrijplaats creëren, waarin gesprek mogelijk wordt op een dialogische basis.

Doelpubliek

Het SAW richt zich tot de vele hulpverleners, betaald of niet, uit de welzijns- en gezondheidszorg en tot alle anderen die interesse hebben voor de relatie tussen zingeving en welzijn.

Middelen

- Het tijdschrift “Welzijnszorg en zingeving, een christelijk perspectief”
Conform de doelstelling reikt het bouwstenen aan die mensen doen nadenken en doen reflecteren over hun zingevingskader (artikels, interviews, reeksen, getuigenissen, ervaringen uit het buitenland, signaleren van literatuur en film...)
Het tijdschrift biedt daartoe ook een forum aan alle auteurs, die zich in de algemene doelstelling kunnen inleven.
- Publicaties, zoals een referatenbundel, een themafolder, of een studieverlag.
- Organisatie van studiedagen en congressen rond actuele thema's die op het raakvlak liggen van welzijnszorg en zingeving
- Vormingsinitiatieven, zoals een bijscholingscursus, e.a.
- Studie en onderzoek, specifiek inzake zingevingsvragen.

De organisatie van de academische zitting werd gesteund door het Provinciebestuur van Antwerpen.
Deze brochure werd gedrukt met de steun van OEVER vzw - Samenwerkingsverband van religieuze organisaties in Vlaanderen.

Verantwoordelijke uitgever: Paul Ooms, gedelegeerd bestuurder

PEN: lay-out & drukwerk | 014 622 390